

DE MOOISTE STUDIE

Foto: Lomo ©

IS DE MENS

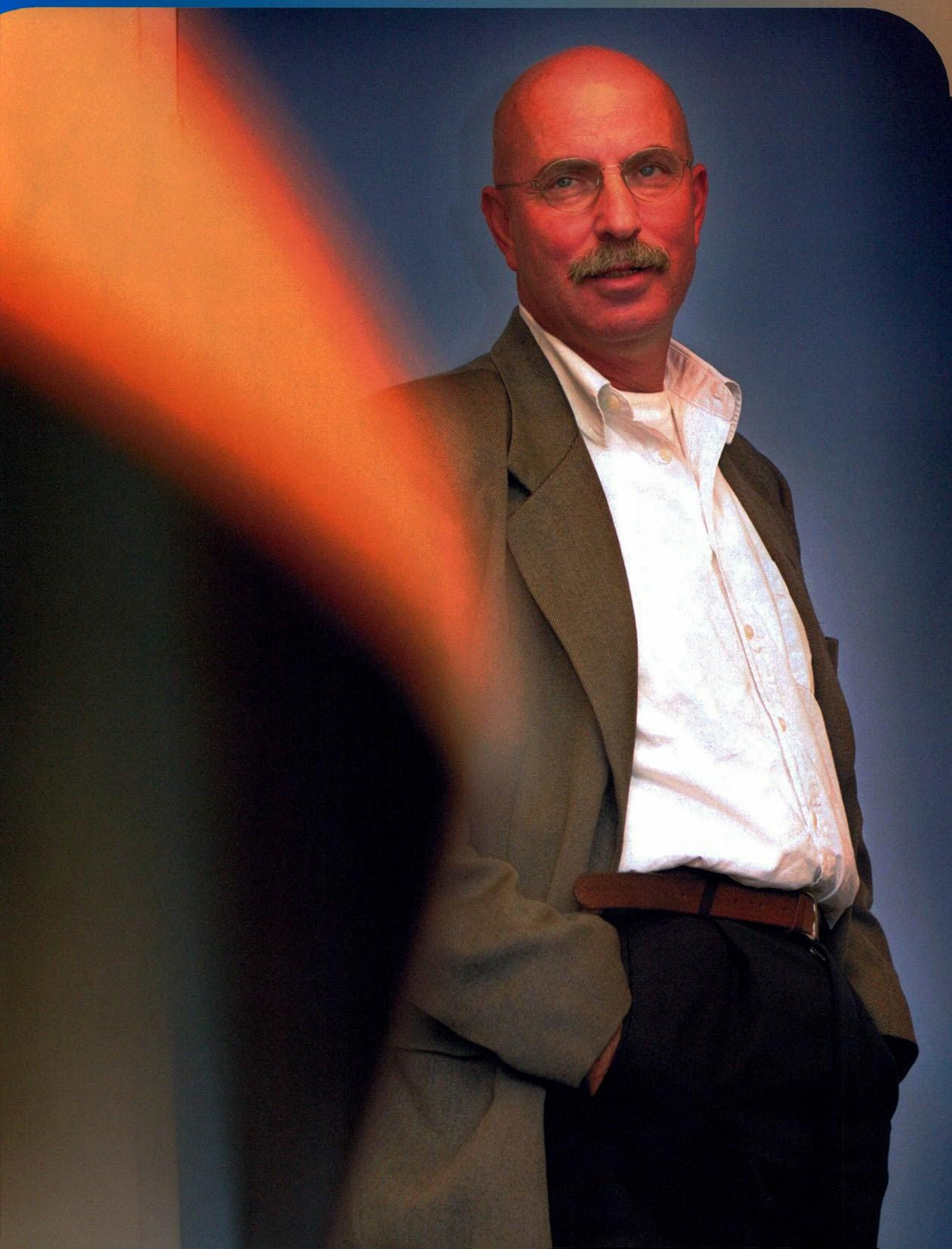
Humanistiek: Een nieuwe menswetenschap

Humanistiek is een multidisciplinaire studie waarin mensen en hun zinfragen centraal staan. De studie put uit humanistische inspiratiebronnen en combineert inzichten uit de filosofie, maatschappij- en gedragswetenschappen, religie- en cultuurwetenschappen, wetenschapstheorie en methodologie. Als humanisticus ben je opgeleid tot begeleider, adviseur, opleider of onderzoeker op het gebied van zinfragen. Wetenschappelijke scholing en beroepsgerichte training zijn geïntegreerd. De opleiding is voltijds en duurt 6 jaar. Studiefaciliteiten en -financiering zijn hierop afgestemd. Mensen met een 4-jarige HBO-opleiding (behaald na 1 augustus 1986) of een universitaire opleiding komen in aanmerking voor een verkort programma (voltijds). Contract-onderwijs is mogelijk voor geïnteresseerden met minimaal een HBO-diploma.

Meer informatie?

Bezoek onze website www.uvh.nl/info/ voor informatie-aanvraag en opgave voor de open dag op 17 november. Of bel (030) 239 01 00.

UVH
UNIVERSITEIT
VOOR
HUMANISTIEK
UTRECHT

GEVANGEN IN EEN RIJTJESHUIS / 9

De vrouwen in de penitentiaire inrichting Amerswiel wonen in rijtjeshuizen. Ze koken zelf, maken zelf schoon en maken zelf afspraken met de reclasseringswerker. Hoe alternatief is deze manier van straffen? *Achtergrond.*

PUBLIEKE ZAKEN / 12

In dit tijdsgewricht van privatisering en marktwerking heeft de politiek te veel de ogen gesloten voor het feit dat je moet investeren in de publieke sector, vindt oud-politicus Hans Simons. Als dat niet gebeurt, komen we over tien of twintig jaar van een koude kermis thuis. *Interview.*

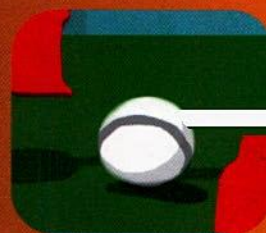
HVO EN KINDERFILOSOFIE / 16

Hoe kunnen we weten dat dieren gevoelens hebben? Echt een vraag die kinderen tijdens de les humanistisch vormingsonderwijs bespreken. Maar hij past ook binnen lessen kinderfilosofie. Wat is het verschil tussen HVO en filosofie voor kinderen? *Vormingsonderwijs.*

EINDELOZE ROUTE / 19

Het aantrekkelijke van het humanisme is dat het niet reductionistisch is, vindt de nieuwe Socrates-hoogleraar Jan Bransen: "Je voert humaniteit niet terug op de apen, en niet op God. Humaniteit is een project, en daar zijn we alle zes miljoen voor nodig." *Opinie.*

PROFESSIONELE BURENHULP / 22

Meteen de eerste week bij de nieuwe burens langs en na twee maanden nog eens. Dat doen de deelnemers aan het Delftse project 'Begroetingsgroep Voorhof'. Aan de nieuwkomers van twee flats in een 'achterstandswijk' leggen ze uit welke buurtvoorzieningen er zijn, en waar en wanneer ze hun huisvuil kwijt kunnen. *Sociale renovatie.*

EN VERDER...

SERIE: MODERNE TABOES (3) 25 | HETE BRIJ 26 | ZOOM 28 | DE ZEKERHEID 30 | H-NIEUWS 32

Humanist, 55-ste jaargang nr. 11, november 2001

Redactieadres: Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. Tel.: 020 - 5219031 (ma, di, tussen 11.00 en 17.00 uur) **e-mail:** redactie@humanist.nl **Vragen over abonnementen:** 020 - 5219000 **Kantooradres:** Sarphatijkade 13, Amsterdam **Fax:** 020 - 5219080 **Algemene informatie:** Tel.: 020 - 5219000 **Redactie:** Régine Dugardyn (hoofdredacteur ad interim), Josephine Krikke (redactie-assistent), Sandra Langendijk, Rien Jans en Leonie van den Schoor **Basisvormgeving:** -SYB- grafisch ontwerp **Opmaak:** 2 PK Producties **Lithografie:** Van Zijl, Utrecht **Druk:** Veenman drukkers, Ede **Medewerkers aan dit nummer:** Kees de Boer, Tanny Dobbelaar, Saskia Klaassen, Nies Medema, Charlotte Nieuwland, Arenda Oomen, Paul Pesman, Norbert Voskens en Marjan Slob **Omslagfoto:** Caecilia van der Drift **Redactiecommissie:** Marleen Janssen Groesbeek, Hans Martens **Internet:** Humanist wordt aangekondigd op de HV-homepage: <http://www.humanist.nl> **Teletekst:** Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 326 **Gesproken Humanist:** Humanist wordt ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f60,-. Aan te vragen bij de abonnementenadministratie van het HV, Tel. 020 5219000 **Opzegtermijn:** Lidmaatschappen en abonnementen lopen automatisch door tenzij voor 1 november schriftelijk is opgezegd **Advertenties:** Uitgeverij Recent, Den Haag. Tel. 070 - 3385400, Fax 070 - 3587299 **Papier:** Humanist wordt gedrukt op gerecycled biofly-papier **ISSN:** 0025-9489 Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, een vereniging die opkomt voor humanistische waarden als zelfbeschikking, gelijke behandeling en verdraagzaamheid. Humanisten beroepen zich daarbij niet op een hogere macht, maar gaan uit van menselijke vermogens.

Dat van die
stralies is een
foutje in de
bouw.

Gedetioneerde vrouwen van penitentiaire inrichting Amerswiel wonen in een rijtjeshuis. En ze beheren zelf de sleutel van hun kamer. De inrichting staat bekend als de meest vrije vrouwengevangenis van Nederland. Maar hoe alternatief is de detentie?

Elf rijtjeshuizen, een sportveld, een dienstencentrum en een arbeidscentrum. Vrouwengevangenis Amerswiel in Heerhugowaard heeft iets van een pas opgeleverde, wat onpersoonlijke nieuwbouwwijk. De dieprode bakstenen gevels staan er nieuw en onwennig bij. Voor de huizen zand: de stoep moet nog betegeld worden. Slechts één architectonisch detail wijst op de werkelijke bestemming van het gebouw. De ramen worden namelijk afgeschermd door dikke tralies.

Het is ochtend, en de meeste van de 88 vrouwen van Amerswiel zijn aan het werk op het gevangensterrein, in het naaiatelier en de inpakafdeling. Eén gedetioneerde per woonhuis bleef vanochtend achter en kookt een maaltijd die ze straks, om twaalf uur, gezamenlijk gebruiken. Ook de penitentiair inrichtingswerkers, bewaarders in gewone taal, schuiven dan aan. Daarna zijn de vrouwen vrij om te doen wat ze willen: taalcursus, creatieve therapie, reclasseringsgesprek. De gedetioneerden beheren zelf de sleutel van hun kamer, maar 's nachts worden de huizen centraal vergrendeld.

"Dat van die tralies", vertelt unit-directeur Marjan Hanrath, "is een foutje in de bouw. Tralies hebben hier immers geen functie, want een beetje sportieveling springt zo over het hek", zegt ze, wijzend naar het anderhalf meter hoge hek rond het complex, dat weer wordt omringd door een muur. "Maar feit is dat vrouwen zelden uitbreken. Ze hebben te veel te verliezen. De meesten hebben kinderen, een echtgenoot. Door te vluchten, verbreken ze het contact met het gezin."

Er zijn meer zaken waarin vrouwen in detentie zich onderscheiden van mannen. Hanrath: "Vrouwelijke gedetioneerden zijn veel minder agressief dan mannelijke. Als ze al gewelddadig zijn, dan richten ze die agressie vaak op zichzelf. Maar wat vooral opvalt is hun grotere behoefte aan intermenselijk contact. Ze kunnen beter verwoorden hoe ze hun situatie ervaren. Zet ze bij elkaar, laat ze met elkaar praten en er ontstaat een gezamenlijk hulptraject, waarin vrouwen elkaar stimuleren." Volgens Hanrath is het nadeel van het opsluiten van gevangenen in cellen dat er wordt gedacht voor de gedetioneerden. "Ze hoeven geen verantwoordelijkheid af te leggen of initiatief te nemen. Met als gevolg dat ze murw worden van het systeem. Aan het einde van de detentie is er niets veranderd, noch in henzelf, noch in de omgeving waarin ze terug gaan."

Hemel

Penitentiaire inrichting Amerswiel is de eerste gevangenis in Nederland die vrouwen niet opsluit in een cel. Sinds januari van dit jaar wonen in ieder woonhuis acht gedetioneerde vrouwen, die huiskamer, sanitair en keuken delen. Een woonhuis bestaat uit gewone kamers, in het dienstengebouw tegenover de woonhuizen zijn twee isoleercellen. Daarnaast heeft Amerswiel een gevangenis (veertig plaatsen), een half open inrichting (acht plaatsen) en een huis van bewaring (veertig plaatsen), waaronder een inkomstenhuis voor arrestanten en een verslavingsafdeling.

In de rijtjeshuizen zitten kort- en langgestraften bij elkaar. Veel verschillende verdachten en gedetioneerden dus, in een huizenblok. Justitie wil namelijk in elke regio alle soorten gestraften kunnen opsluiten.

"Het allerbelangrijkste is dat deze vrouwen weer een ritme krijgen", zegt Marjan Hanrath. "Drie keer per dag zitten ze aan tafel met hun huisgenoten voor de maaltijd. Iedereen werkt verplicht halve dagen. Ze zorgen zelf dat het huis schoon blijft, maken zelf hun afspraken met de

reclasseringswerker of arts en dragen er zelf zorg voor dat ze op tijd op hun werk komen. Dat zijn basale zaken, maar dit zijn dan ook veelal vrouwen die ontspoord zijn geraakt. In een groep worden ze zich bovendien bewust van hun sociale vaardigheden: hoe reageer ik op anderen."

"Verder zijn we gewoon een gevangenis", benadrukt de unit-directeur. "Ook in Amerswiel hebben gedetioneerden een beperkte bewegingsruimte. De mogelijkheden tot contact met de buitenwereld zijn even gering als in andere gevangenissen. Ook hier worden vrouwen gecontroleerd in alles wat ze doen." Zelfs gedetioneerden zien dat soms over het hoofd. "Pas kwam er een gevangene uit Breda, die had gehoord dat de hemel zich in Heerhugowaard bevindt. Dat viel vies tegen. 'Maar het is hier gewoon een bajes!', riep ze uit. En dat klopt. Alleen de bejegening en huisvesting zijn anders."

Voor de gevangenisbewaarder betekent dit een hele omslag. De gevangenisbewaarder is in Amerswiel een mentor, die twee à drie huizen onder zijn hoede heeft. "Dat betekent regelmatig thee drinken met een bijbedoeling. Ze mogen geen deel worden van de groep, maar moeten toch genoeg voeling houden om te weten wat er speelt. Regelmatig rapporteren ze over het gedrag van de vrouwen. Een aantal is afgehaakt, omdat de nieuwe taakomschrijving niet in het beeld paste dat ze van hun werk hadden."

Harde hand

Bernadette van Dam was indertijd als locatiedirecteur van het oude Amerswiel de drijvende kracht achter de nieuwe vorm van opsluiting van vrouwen. Ze is nu directeur van een afdeling van een andere gevangenis. Van Dam wist de ambtenaren in Den Haag ervan te overtuigen dat vrouwen in detentie een verhaal apart zijn. "Uit onderzoek blijkt dat de kans op recidive veel kleiner is. Van alle vrouwelijke gedetioneerden gaat 38 procent opnieuw in de fout, tegenover zeventig procent bij mannen." Dat de Dienst Justitiële Inrichtingen uiteindelijk akkoord ging, heeft ook te maken met het feit dat het een kleine groep gedetioneerden betreft. "In totaal zijn er in Nederland zeventienhonderd vrouwelijke gedetioneerden, tegenover ruim dertienhonderd mannen. Met alleen deze zeventienhonderd zou er nauwelijks sprake zijn van een criminaliteitsprobleem."

Hoewel in Canada en Zweden al langer vergelijkbare vrouwengevangenissen zijn, stootte Van Dam aanvankelijk op veel weerstand tegen de nieuwbouwplannen. Het concept van een woonhuis annex gevangenis strookt nu eenmaal niet met het steeds striktere beleid dat het ministerie van Justitie sinds begin jaren tachtig voert. De afgelopen twee decennia werden straffen niet alleen langer maar ook zwaarder, waardoor cellen langer bezet blijven.

Dat het denken over straffen in deze periode ingrijpend veranderde, schetst Hans Boutellier, strategisch beleidscoördinator bij Justitie en onderzoeker aan de Vrije Universiteit, in de inleiding van de onlangs verschenen bundel 'De straf voorbij'. Sinds de jaren zeventig verveertienvoudigde de misdaad in Nederland. Boutellier beschrijft hoe criminaliteit en geweld steeds meer gezien werden als een algemeen veiligheidsprobleem, vergelijkbaar met rampen en overstromingen. Onderwijl raakte het strafrechterlijk-criminologische wereldje in een impasse. Ieder onderzoek bevestigde opnieuw dat vrijheidsstraffen geen heilzame wer-

Ik ben ervan overtuigd dat mensen die zorgen, minder snel opnieuw in de fout gaan.

ing hebben. Toch was dit het enige antwoord dat Justitie had: het simpelweg opsluiten van gedetineerden. Vergeleken bij vrijheidsstraffen is het aantal opgelegde alternatieve straffen zeer gering. Dat maakte de bouw van extra cellen noodzakelijk. Sinds de tweede helft van de jaren tachtig is een omvangrijk nieuwbouwprogramma voor gevangenen uitgevoerd. Waren er in 1985 nog vierduizend cellen, in 2000 bedraagt het totaal achttienduizend. Inmiddels is eenderde van alle gevangenisgebouwen nieuwbouw.

Volgens Lynsey Dubbeld, werkzaam bij de faculteit Wijsbegeerte en maatschappijwetenschappen aan de Universiteit Twente, ging in de loop van de jaren tachtig en negentig het ideaal verloren dat gevangenen te veranderen zijn door resocialisatie. "Je ziet in deze periode een standaardisatie van regimes. Doelmatig en efficiënt straffen werd de norm. Slechts voor een paar groepen is Justitie bereid deze harde aanpak los te laten. Voor uitgeprocedeerde asielzoekers bijvoorbeeld, die strikt genomen geen strafbare feiten hebben gepleegd, en voor drugsverslaafden. Ook vrouwen vormen een uitzondering."

Filosoof Dubbeld deed onderzoek naar het omvangrijke bouwprogramma dat de afgelopen twee decennia voor strafinrichtingen werd uitgevoerd. In haar boek 'In de geborgenheid van de gevangenis' laat ze zien hoe gevangenen volledig uit het zicht van de burgers verdwenen. Tegenwoordig staan ze aan de rand van bedrijfsterreinen. Vaak zijn ze van de buitenkant niet direct herkenbaar als penitentiaire inrichting. Dat geldt ook voor Amerswiel. De ingang van de gevangenis zou net zo goed die van een ziekenhuis of kantoor kunnen zijn. Het dienstengebouw wijkt nauwelijks af van een doorsnee kantoorgebouw. Tralies, in de jaren zeventig taboe bij gevangenisbouw, zijn weer toegestaan. Toch geen foutje in de bouw? Dubbeld kent Amerswiel uit de literatuur. "De bouwvorm is veranderd, maar het gaat hier nog steeds om een strafinrichting. Wat dat betreft is de architectuur verhullend." Volgens Dubbeld is de nieuwe generatie gevangenen in hoge mate ongegeven door de behoefte om de toenemende angstgevoelens van burgers te sussen. Achter de onopvallende, prettig ogende architectuur gaat een op beveiliging en veiligheid gericht gevangenisbeleid schuil. De muren om het complex mogen in Amerswiel dan wat minder hoog zijn dan bij standaard gevangenen, er staan wel veiligheidscamera's in alle mogelijke hoeken van het gebouw.

Drugskoerierster

Net als in andere gevangenen worden ook in Amerswiel de regels streng bewaakt. Unit-directeur Hanrath: "Agressie is de absolute grens. Wanneer een gevangene gewelddadig is, is ze een gevaar voor anderen en moet ze weg."

Bij 'kleinere' overtredingen wordt ook opgetreden. "Neem iemand die twee minuten te laat komt voor een van de drie dagelijkse telrondes en staat te schreeuwen bij de telefoons. Op zichzelf geen misdrijf, maar ook van zulk gedrag wordt rapport gemaakt. Vervolgens spreekt de penitentiaire inrichtingswerker haar hierop aan en worden bijbehorende sancties gegeven. Dat kan ook betekenen: schrijf maar eens op waarom jij je zo gedraagt, want dat kan straks in de maatschappij ook niet." Voor vrouwen die zich niet aan de afspraken houden, zijn de sancties soms zelfs strenger dan in een 'gewone' gevangenis. Op drugsgebruik staat normaal bijvoorbeeld opsluiting. "Bij ons gaan ze meteen in de

'iso'. Bij herhaald harddrugsgebruik moeten ze weg."

Voordat Amerswiel opende, werd twee jaar met de nieuwe vorm van opsluiting geëxperimenteerd in de noodlocatie Noorderzand, eveneens in Noord-Holland. Ondanks twee uitbraakpogingen was het een succes. "Maar", zegt Hanrath, "het ging hier om een geselecteerde groep gevangenen. Terwijl we nu van alles binnen krijgen. Een drugskoerierster uit Colombia die op Schiphol wordt opgepakt met overal drugs in en aan haar lijf, is de eerste dagen in de politiecel totaal van de kaart. Vaak heeft ze een gezin thuis en heeft ze geen idee wat haar te wachten staat. Aangezien ze hier alleen maar – kort – in het huis van bewaring verblijft, is het de vraag wat ze aan deze opzet heeft. Voordeel is wel dat we haar in een huis kunnen zetten met andere Spaanstaligen, waardoor ze beter wordt opgevangen dan wanneer ze in een cel terecht was gekomen."

Ook psychisch gestoorde vrouwen en verslaafden komen in Amerswiel. "Dat vergt veel van de inrichtingswerkers. Ze kunnen geen verschillen maken in de bejegening van gewone gedetineerden en gevangenen met een psychische stoornis. Terwijl zij strikt genomen veel minder op daden kunnen worden aangesproken."

Niettemin zijn volgens de locatiedirecteur de eerste resultaten positief. In negen maanden tijd werden slechts 'een paar' vrouwen weggestuurd. "Vooral het idee van onderling hulp geven werkt als een tierelier. Een lotgenoot begrijpt beter wat je als gedetineerde doormaakt dan een gevangenispsycholoog." Aanvankelijk was er weinig vertrouwen in het concept van Amerswiel, omdat het ingaat tegen de manier van straffen die nu gangbaar is; harde regimes en weinig geloof in verbetering of resocialisatie tijdens de gevangenschap. Maar vanuit het gevangeniswezen komen nu de eerste voorzichtige positieve geluiden. De Penitentiaire Inrichting voor Vrouwen Nieuwegein neemt het idee van grotere zelfstandigheid zelfs over. Een deel van de gevangenen krijgt een kamer met sleutel in plaats van een cel en mag zich vrij over het nieuwe gevangensterrein bewegen.

Rest de vraag of detentie in rijtjeshuizen ook zou werken voor mannen. "Ik denk het wel", antwoordt Hanrath. "Ook al twijfel ik of de publieke opinie daar rijp voor is. Bovendien zijn er voor mannen veel meer verschillende detentieprogramma's."

Simpelweg vanwege het feit dat ze met zo velen zijn." Ook Bernadette van Dam denkt dat eenzelfde programma heel goed voor mannen zou zijn. Juist een resocialisatie die zich óók richt op zorg. "Geef hun maar een cursus kinderverzorging en leer hun het huishouden te doen tijdens de detentie. Vervolgens mogen ze onder elektronisch toezicht naar huis en kan de partner gaan werken. Ik ben ervan overtuigd dat mensen die zorgen, minder snel opnieuw in de fout gaan." **H**

'De straf voorbij; Morele praktijken rondom het strafrecht', onder redactie van Hans Bouteillier, Harry Kunneman en Judith Leest, uitgeverij SWP, Amsterdam, 2001.

'In de geborgenheid van de gevangenis' door Lynsey Dubbeld, Amsterdam University Press, 2001.

Mijn geloof zit
'm in de opstand
tegen het
cynisme.

De afgelopen jaren heeft de politiek te weinig geïnvesteerd in de publieke sector. Verpleegkundigen, leraren, jeugdhulpverleners en welzijnswerkers worden zwaar ondergewaardeerd. Het is de hoogste tijd dat hier verandering in komt, vindt oud-politicus Hans Simons.

Meer dan 25 jaar was hij politiek actief, op een blauwe maandag voor de PPR en later voor de PvdA. Regelmatig stond hij in het middelpunt van de publieke belangstelling, vooral als staatssecretaris van Volksgezondheid (1989-1994) en daarna als wethouder Haven en Economische Zaken van de gemeente Rotterdam. Vorig jaar hield Hans Simons (1947) de politiek voor gezien. Tijdens de affaire Bram Peper stortte hij er, totaal overwerkt. Sinds een half jaar is hij voorzitter van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), een landelijk kennis- en adviescentrum. Ook al heeft Simons het politieke strijdgewoel verlaten, nog steeds ligt de publieke sector hem na aan het hart. Hij wordt gedreven door waarden als solidariteit en betrokkenheid, maar ook door zijn passie voor bestuurlijke kwesties. Een paar dagen na de terreuraanslagen op het WTC en het Pentagon, sprak Humanist met de oud-politicus.

Zo'n half jaar geleden vertelde u in een interview met NRC Handelsblad dat u weliswaar niet diepgelovig bent, maar dat u wel het gevoel heeft dat er ergens een tegemoetkoming moet zijn voor onrecht. Blijft dat gevoel overeind na de aanslagen in de VS?

'Ik word natuurlijk wel somber van zo'n enorme gebeurtenis in Amerika, maar dat gevoel hangt niet samen met een godsgeloof. Ik heb nooit een 'verticaal geloof' in een fysieke God gehad die het heelal bestuurt. Die aanslagen zijn mensenwerk. Al begrijp ik emotioneel wel het 'Waar is God gebleven?', de verzuchting van gelovige mensen na hun kampervaringen in de Tweede Wereldoorlog.

Het lijkt zo billijk dat voor de mensen die in de VS door dit dramatisch noodlot getroffen zijn, een soort gerechtigheid komt. Het kan daarmee ook niet afgelopen zijn. Maar dat bedoel ik in overdrachtelijke zin. Niet dat er een tweede leven voor die mensen komt, in de zin van wederopstanding of reïncarnatie. Het helpt mij ook niet zoveel om daarin te geloven. Maar ik geloof – en hoop ook – dat er een zekere vooruitgang in onze beschaving zit, een permanente dialoog waardoor mensen op een bepaald moment naar andere middelen grijpen dan fysieke wapens om conflicten te beslechten."

Formuleert voorzichtig: "Het antwoord op de aanslagen in de VS moet weeeërlei zijn. Je moet zo selectief mogelijk proberen te achterhalen wie er verantwoordelijk voor is en daar ook zonder pardon op reageren met middelen die je eigenlijk liever niet gebruikt. Ik ben geen pacifist. Maar daarnaast zal er ook – het klinkt wat vroom, maar ik meen het uit de grond van mijn hart – een kritische dialoog moeten komen tussen degenen die onze idealen van vrijheid, democratie en een gemengd economisch systeem vertegenwoordigen en degenen die menen dat dit de waarden van de Antichrist zijn. Ik hoop dat Amerika en het Westen die twee lijnen kunnen blijven volgen.

Door mijn vader – die werd in Suriname geboren uit joodse ouders (red.) – ben ik erg geïnteresseerd geraakt in de jodenvervolgung. De Shoah maakt duidelijk dat het ook hier om mensenhanden ging: de stationschef, de bakker, de mensen die de treinen hebben laten rijden, de mensen die de gaskamers open hebben gedaan. Dat kunnen niet allemaal vuige misdadigers geweest zijn. Als je dat allemaal tot je laat doordringen, dan realiseer je je dat het een verrekt lange weg is tot

mensen een zekere humaniteit ten opzichte van elkaar betrachten. De verleiding is blijkbaar groot om uit eigenbelang, angst, prestige of machtswellust, soms zelfs fysieke macht over een ander uit te oefenen. Maar dat kan nooit het laatste woord zijn. Dat leidt tot een soort machteloosheid in de trant van: laat ik zorgen dat ik het in mijn eigen familiekring op orde heb, dat is soms al lastig genoeg, en me niet meer druk maken over de grote wereld... Nou, mijn geloof zit 'm in de opstand tegen dat cynisme: ik wil proberen in de dingen die ik doe, met de mensen die ik aanspreek een stap verder te komen in het creëren van humane waarden. Daar moet je niet quasi-idealistisch over zijn, het is ook welbegrepen eigenbelang om op een humane manier met elkaar om te gaan."

Laten we met elkaar afspreken dat we elkaars rekeningen in de zorg naar draagkracht betalen.

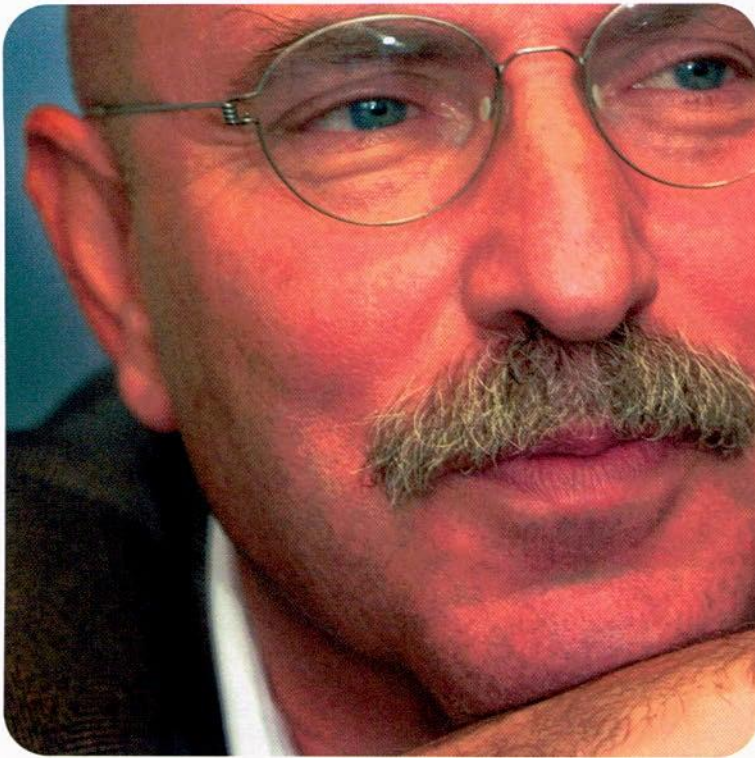
Waar komt uw opstand tegen het cynisme of inzet voor humane verhoudingen vandaan?

"Het heeft te maken met alles waar ik door gevormd ben: mijn ouders, grootouders, vrienden, de gemeenschap waarin je opgroeit. Ouders zijn een lot uit de loterij. Als je geluk hebt, kun je daar veel plezier aan beleven. Alle kinderen uit het gezin Simons hebben een sterke betrokkenheid met de omliggende omgeving meegekregen. Bij ons thuis stond de deur altijd open, iedereen kon altijd mee-eten. Mijn ouders gingen respectvol met elkaar om. Volgens mij zijn er weinig dingen ingrijpender voor kinderen dan ouders die voortdurend met elkaar in conflict zijn. Dus ik prijs me gelukkig dat ik het tegenovergestelde heb meegemaakt.

En verder had ik twee ouders die maatschappelijk zeer betrokken waren. Mijn moeder, die over de tachtig is, is tot op de dag van vandaag actief in het kerkenwerk. Mijn vader was huisarts in Renesse. In elke omgeving waar mijn ouders terecht komen – ze zijn inmiddels verhuisd naar Zeist – beginnen ze weer een rol in het sociale leven te spelen, in het dorp, het huis of de flat waar ze wonen."

Uw betrokkenheid bij de zorg speelt een centrale rol in uw loopbaan.

"Ja, maar ik heb ook een heleboel andere dingen gedaan. Mijn liefde en belangstelling voor de zorg is toegenomen toen ik staatssecretaris werd, maar ik heb die ook wel een beetje van huis meegekregen. In zo'n dorpsgemeenschap als Renesse is een huisartsenpraktijk een mini-

Het is ook welbegrepen eigenbelang om op een humane manier met elkaar om te gaan.

ziekenhuis. Ik heb vijf broers, vier daarvan hebben iets met de zorg: mijn oudste, die inmiddels overleden is, werkte in de bejaardenzorg, een tweede broer is fysiotherapeut, een derde is hoofdverpleegkundige in het AMC en een vierde doceert gezondheidsrecht.”

U bent vooral bekend geworden als de man van de plannen voor de ‘stelselwijziging’ in de gezondheidszorg. Wat was uw ideële drijfveer achter die plannen?

“Er waren er eigenlijk twee. Mijn eerste drijfveer was van bestuurlijke aard. De zorg was te veel ‘top down’ geworden. Het zorgsysteem dat in de jaren zestig en zeventig gecentraliseerd werd vanwege kostenbeheersing en rechtsgelijkheid, moest gaan ‘kantelen’. Er werden - en worden - nog steeds te vaak uitvoerende beslissingen op een te hoog bestuurlijk niveau genomen. Daardoor is er te veel ‘verschuilgedrag’. Neem het wachtlijstenprobleem, dat we in de ons omringende landen niet hebben. Het is een typisch uitvloeisel van te veel wettelijke regelingen in de zorg. Daardoor gaat een directeur van een regionaal ziekenhuis niet roepen: ‘Kom, ik ga dat probleem oplossen, we gaan de openingstijden verruimen, ik ga dat regelen met de verzekeraars.’ Men heeft het gevoel dat dit van bovenaf moet worden opgelost en ervaart te weinig vrijheid en verantwoordelijkheid om het zelf aan te pakken. Mijn tweede drijfveer heeft te maken met de mate van solidariteit in de gezondheidszorg. Ik kon het eigenlijk niet goed verkroppen dat we naar een stelsel zouden gaan waarin gezonden beter af zijn dan zieken, jongeren beter af zijn dan ouderen. Dat bedoel ik in termen van bijdragen aan de kosten van de zorg. Solidariteit lijkt soms een versleten begrip in dit non-ideologisch tijdsgewricht, maar ik vind het zelf nog steeds heel wezenlijk als het gaat om ziekte en gezondheid. Zonder enige sentimentaliteit, laten we als samenleving met elkaar afspreken dat we elkaars rekeningen in de zorg naar draagkracht betalen. Dat kan het beste in een stelsel met een behoorlijk basispakket en een behoorlijke inkomensafhankelijke premie. En elke forse inbreuk hierop – ik vind dat in dat pakket mag best iets van een nominale premie zitten – betekent dat je vroeg of laat niet goed uitkomt.”

Het huidige Kabinet heeft afgelopen zomer besloten dat die basisver-

zekering er komt. Vindt u de solidariteitsgedachte voldoende terug in de plannen van Paars II?

“Ik vind dat mevrouw Borst een goede stap gezet heeft door zich uit te spreken vóór zo’n basispakket waarmee allerlei vormen van kortdurende en langdurende vormen van zorg verzekerd zijn. Maar het scheiden- de Kabinet heeft nog geen uitspraken gedaan over de kwestie van procentuele en nominale premies. Dat wordt een essentieel punt bij de komende verkiezingen. Het lijkt technisch, maar het gaat in wezen om de vraag of ik, als ik een veel hoger inkomen heb dan jij, jouw rekening help betalen of niet.”

Hebt u er vertrouwen dat het goed komt met de solidariteit in de zorg?

Diplomatiek: “Laat ik het zo zeggen, in het begin van de jaren negentig had ik, zeker in de eerste anderhalf jaar dat ik staatssecretaris was, het gevoel dat de coalitiegenoten PvdA en het CDA een compromis zouden kunnen vinden over de financiering van de basisverzekering. Dat is niet gelukt, misschien was het wel te vroeg – dat moeten anderen maar beoordelen -, maar ik heb het gevoel dat het erin gezeten heeft. Objectief staan de huidige coalitiepartners, de PvdA en de VVD, wat verder uit elkaar. Maar goed, acht jaar Paars heeft misschien voldoende fundament gelegd om het op zo’n essentiële kwestie met elkaar eens te worden.”

Na vijf jaar staatssecretaris te zijn geweest, werd u wethouder in Rotterdam. Op een bepaald moment was u afgebrand. U ging er een half jaar uit. Bent u daardoor anders gaan nadenken over ziekte, gezondheid en zorg?

“In die periode van bezinning, van nadenken over mijn eigen toekomst, heb ik meer oog gekregen voor het belang van de menselijke schaal in zorginstellingen, hoe belangrijk bijvoorbeeld de betrokkenheid was van de individuele huisarts met wie ik te maken kreeg. Je moet er niet aan denken dat je in een grote, anonieme organisatie terecht komt als je hulp nodig hebt! Ik ben wat kritischer geworden in discussies over schaalvergroting, die we in de jaren tachtig in de gezondheidszorg, maar bijvoorbeeld ook in het onderwijs hebben doorgevoerd. Kijk naar mijn vader, die in een serviceflat woont. Hij had wat hulp van

de thuiszorg nodig. Hij vertelde mij hoe ingewikkeld het was om de persoon te pakken te krijgen die er echt over. Er zitten te veel managementlagen tussen de wijkzuster, de uitvoerende professional, én degene die de dienst nodig heeft. In de tijd dat mijn vader huisarts was, kwam de mevrouw van de wijkverpleging elke maandagochtend tussen half negen en negen langs en namen ze samen de patiënten uit de praktijk door die thuis hulp nodig hadden. We moeten natuurlijk niet denken dat we naar de situatie van vroeger terug kunnen, maar we zullen echt aan de verbetering van de relatie cliënt-hulpverlener moeten werken."

Simons benadrukt dat een overdaad aan managers en andere bureau-medewerkers een algemeen probleem van de publieke sector is. "Het is menselijk om hogerop te willen komen. De situatie is nu zo dat als een uitvoerend onderwijzer of verpleegkundige carrière wil maken, hij steeds verder afraakt van de werkvloer. De verpleegkundige wordt hoofdverpleegkundige of stafverpleegkundige en verdwijnt vervolgens in het management van een afdeling. We moeten die braindrain stoppen. Uitvoerende beroepen moeten meer prestige krijgen."

Ondersteuning van de mensen op de werkvloer van zorg en welzijn – door cursussen, brochures, telefonische hulpdiensten, vernieuwende projecten et cetera – is een van kerntaken van het NIZW. Voor Hans Simons was dat een belangrijke reden om 'ja' te zeggen toen hij gevraagd werd om voorzitter van de Raad van Bestuur te worden: "Die hele herwaardering van de professional trok mij geweldig aan. In dit tijdsgewricht van verzelfstandiging en privatisering en marktwerking – ik heb daar niets op tegen, heb daar als wethouder economische zaken voortdurend mee te maken gehad – heeft men in politieke debatten te veel de ogen gesloten voor het feit dat je moet investeren in je publieke sector, in al die duizenden mensen die moeten zorgen dat die

publieke taken worden verricht. Dat is in de ogen van sommigen niet zo sexy, maar ik heb de overtuiging dat als je daar niet in investeert, je van een koude kermis thuiskomt over tien of twintig jaar. Ik hoop dat het NIZW de komende jaren kan bijdragen aan een beter functioneren van de publieke sector."

Wat zou u verder graag gerealiseerd willen zien met het NIZW?

"Kennisinstituten - het NIZW, maar bijvoorbeeld ook instituten zoals Forum (instituut voor multiculturele ontwikkeling, red.) of de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling - hebben niet alleen een verantwoordelijkheid naar professionals toe. Ze hebben die ook in brede maatschappelijke discussies over de belangrijke sociale thema's zoals het debat over de verdeling tussen zorg en arbeid of de multiculturele samenleving. Met hun nuchtere feitenkennis kunnen die instituten hier een bijdrage aan leveren. Daar kan de politiek maximaal gebruik van maken."

U heeft het over de bijdrage van kennisinstituten aan maatschappelijke debatten. Maar ziet u ook een taak weggelegd voor organisaties zoals kerken en het Humanistisch Verbond?

"Absoluut. Want in het minderhedendebat, maar ook in vraagstukken rondom zorg- en dienstverlening, zit een element van levensbeschouwing. Organisaties die uit geloofs- of levensovertuigingen voortkomen, kunnen daarin een belangrijke rol spelen, bijvoorbeeld door standpunten in te nemen. En dan niet zozeer op de klassieke manier van 'zo zit de wereld in elkaar en zo denken wij erover', maar meer vanuit een houding van uitwisseling en heroverweging." **H**

Advertentie

ZILVEREN CADEAU VOOR LEDEN

WERF een nieuw HV-lid EN ONTVANG als dank een unieke HANDGEMAAKTE ZILVEREN BROCHE/DASSEPELD

Bent u lid van het Humanistisch Verbond en brengt u iemand anders aan als nieuw lid? Dan ontvangt u van ons een speciaal door Utrechtse zilversmeden ontworpen pin. De voor het Verbond ontworpen en handgemaakte zilveren pinnen zijn 1 x 1 cm en te gebruiken als dasspeeld en als broche.

BEL (020) 521 90 90 (Roeland Ensie, communicatie).

Helpt u ook mee het Humanistisch Verbond sterker te maken?

- zelf
- denken
- samen
- leven

**Slakken hebben
geen gevoel, die
bestaan uit slijm.**

Docenten humanistische vorming bespreken met kinderen in het basisonderwijs de grote vragen van het leven. Docenten die filosoferen met kinderen doen dat ook. Wat is dan nog het verschil tussen kinderfilosofie en humanistisch vormingsonderwijs?

Vijftien kinderen uit groep acht zitten in een kring in de bibliotheek van basisschool De Klimop in Castricum. Docente Alice van Noppen legt enkele plaatjes op tafel. Die weerspiegelen het thema van vandaag: dieren en dierenmishandeling. "Wie van jullie heeft er een huisdier?" vraagt Alice. Vijftien vingers steken in de lucht. Ratjes, poezen, dode poezen, honden, konijnen en cavia's passeren de revue. Dieren kunnen troosten, vinden de kinderen. "Van dieren krijg je liefde", zegt de angharige Brecht. "Ze zeiken je tenminste niet af."

Later in de les spelen de kinderen een stellingenspel. Op tafel komen kaartjes te liggen. Om de beurt kiest een kind een stelling. Als eerste pakt David een kaartje met de stelling: 'Jagen op dieren vind ik...'. Hij legt er het kaartje 'moorddadig' bij. En dan ontspint zich een discussie. Marcella: "Jagen op dieren is vals. Ze hebben geen kans om te overleven." "Goed zo", prijst Alice, "jij weet je te verplaatsen in anderen." Een ander meisje vult aan: "Dieren hebben ook gevoelens!" Maar Gijs opeet: "Slakken niet! Die bestaan uit slijm." Alice: "Maar hoe kunnen we nu weten dat dieren gevoelens hebben?" Arnould peinst: "Maar juf, slakken hebben toch voelsprieten? Als je die aanraakt, zie je ze schrikken."

Dan is het tijd voor de volgende stelling. In straf tempo buitelen de vragen over elkaar heen. Mag je dieren eten? Mag je een mug doodslaan? 'Ja, want die irriteert me.' Mag je een dier doodmaken als je bang bent dat hij je kind opeet? En zijn dierproeven geoorloofd? Mag je pijn dragen? Alle kinderen doen geconcentreerd mee - op Marcel na. Hij wil ook wel zijn mening geven, maar kan het niet nalaten zijn buurman te stompen, de kaarten van tafel te pakken en overal doorheen te praten. Alice corrigeert hem keer op keer.

Jiteindelijk komen er vier stellingen aan de beurt. Dan zijn de drie kwartier HVO alweer om. Volgende week mogen de kinderen nog een stelling over dieren en dierenmishandeling kiezen, belooft Alice. Ze heeft haast. In twee hoeken van de bibliotheek staan docenten met hun leerlingen te wachten. Het volgende uur gaat ze aan de andere helft van deze groep 8 les geven, met hetzelfde materiaal.

"Deze les heb ik vooral met de kinderen gefilosofeerd over dieren", vertelt ze later. "Maar ik gebruik ook andere werkvormen om kinderen ergens over na te laten denken. Bij het thema pesten bijvoorbeeld, laat ik een pestkop de rol van gepeste spelen. Dat is heel confronterend, dat kun je alleen doen als je een klas goed kent. En bij heftige onderwerpen doe ik daarna ook wel een spelletje, om de spanning uit die kinderlijven te halen."

Braaf klasje

Aan het begin van het jaar laat Alice de kinderen kiezen uit een lijst van onderwerpen. De meeste stemmen gelden. Zo stelt ze het jaarprogramma vast met uiteenlopende thema's als sport, kindermishandeling, eerlijkheid, anderszijn, stelen. HVO-leerkrachten worden opgeleid om de thema's volgens een eenvoudige methodiek te presenteren. Herkennen (plaatjes van dieren bekijken), onderzoeken (praten over wat leuk is aan dieren), kiezen (het stellingenspel) en evalueren (is mijn mening veranderd?). Tot zover de theorie. De praktijk voegt zich meer naar de mogelijkheden van het moment.

Alice van Noppen geeft wekelijks veertien uur HVO-les, verdeeld over

zes scholen. "Dit was eigenlijk een braaf klasje, verleken met de groepen op andere scholen. Soms kan de sfeer echt tiranniek zijn, doordat er veel meer instabiele kinderen bij zitten. Vanochtend was het alleen Marcel. Jongens als hij hebben HVO het hardste nodig, denk ik. Veel kinderen komen aandacht te kort. Daardoor verzanden ze in negatief gedrag. Aandacht is méér dan een luisterend oor, er gaat een corrigerende werking van uit. Als je echt belangstelling hebt voor de mening van kinderen, dan gaan ze ook nadenken over hun gedrag. Dan leren ze zich in te leven in een kind dat gepest wordt, bijvoorbeeld. En ze krijgen zelfvertrouwen. Ik maak snel complimentjes, dan zie je kinderen groeien."

Filosoferen met kinderen doen HVO-docenten ook. "Heel graag zelfs", zegt Alice. "Maar alléén filosoferen is niet genoeg. Veel kinderen zijn verbaal toch minder sterk. In andere werkvormen komen ze beter tot hun recht." Die werkvormen zijn onder meer het rollenspel, het schrijven van gedichten of het maken van een collage.

Trytsje de Groot is betrokken bij de opleiding tot HVO-docent primair onderwijs, die twee jaar duurt. Zij noemt nog andere verschillen tussen HVO en kinderfilosofie. "Wij werken vanuit een humanistische overtuiging. Eenduidig is die natuurlijk niet, maar elke HVO-docent gaat ervan uit dat mensen zelf iets van hun leven moeten maken, dat ze een vorm van levenskunst ontwikkelen. Zelfbeschikking en solidariteit zijn belangrijke waarden, maar hoe leef je daar naar? Daar kun je best wat begeleiding bij gebruiken." Volgens De Groot filosoferen HVO-docenten ook vaak met kinderen. Toch benoemt ze een kardinaal onderscheid.

"HVO-docenten stellen de ervaringen van kinderen centraal. Filosofische vragen gaan over het denken. Dat is een verschil."

Onvergelijkbaar

Filosofe Thecla Rondhuis vindt de vraag naar het verschil tussen humanistisch vormingsonderwijs en filosoferen met kinderen zoals die tussen taal en rekenen. Het gaat om onvergelijkbare grootheden. Toch probeert Rondhuis een antwoord te geven: "Tijdens filosofische gesprekken staat de filosofische vraag centraal, niet het kind. Ik let er ook niet op of alle kinderen aan bod komen. Er zijn kinderen die niets zeggen. Prima, ik was vroeger ook zo."

Thecla Rondhuis werkt aan een proefschrift over de filosofische kwaliteit in het denken van jongeren tussen de tien en twintig jaar. Daartoe heeft ze meer dan honderd gesprekken opgenomen op band. Een deel van haar filosofische gesprekken is onlangs gebundeld in 'Jong en wijs'. Wie erin bladert, ziet al snel dat de meeste filosofische vragen die Rondhuis met kinderen bespreekt kennis theoretisch van aard zijn. Bestaat Sinterklaas? Kun je de sterren bezitten? Wat is een naam? Maken apen kunst?

Die kennis theoretische vragen vindt Rondhuis het meest interessant. Ethische vragen stelt ze veel minder vaak. "Ik ervaar grote belemmeringen in het behandelen van ethische kwesties bij kinderen. Ik behandel ze alleen als er voldoende intellectuele afstand tot het onderwerp gecreëerd kan worden." Ze geeft een voorbeeld. "Ik geef ook les aan een VWO voor ernstig lichamelijk gehandicapte kinderen. Daar was een meisje van zestien dat wilde filosoferen over haar ongeluk. Dat vond ik goed, op één voorwaarde: dat ze er niet verdrietig van zou worden. Ik

ben immers geen therapeut. Het filosoferen ging heel goed. We hebben gesproken over de vraag: wie heeft het ongeluk meegemaakt? Zijzelf of de mensen die hebben verteld dat ze dat ongeluk heeft gehad? Zelf heeft ze er geen herinneringen aan."

Er is nog een reden waarom ethische vragen geen favoriet zijn in Rondhuis' manier van filosoferen met kinderen. "Je krijgt echt last van het politiekcorrecte denken. Daar word ik spuugziek van. Stel dat ik hardop ga vragen waarom het goed is om een telefooncel te bekladden. Waarschijnlijk krijg ik dan assertieve ouders op mijn nek die vragen waar ik mee bezig ben. Maar als ik de vraag naar het goede en het slechte niet vrijuit kan stellen, dan is er geen weg meer voor oorspronkelijk denken."

Een betere manier om ethische vragen te stellen is: ze ver weg situeren, op Mars of in de dierenwereld, zo is Rondhuis' ervaring. Maar dan nog: "De meeste kinderen leven nog te veel in een wereld met geboden en verboden. Ze staan daar nog niet zelfstandig tegenover. Het is voor hen moeilijk om de vereiste intellectuele afstand te bewaren."

Hersenspieren

Rondhuis heeft zelf tien jaar lang HVO gegeven. "Daar deed ik precies wat ik nu ook doe. Filosoferen past prima binnen het HVO. Maar knutselen en rollenspelen, daar heb ik altijd een hekel aan gehad. Misschien is het onvermogen, ik weet het niet."

Wat is nu het doel van filosoferen met kinderen? Rondhuis zucht: "Dat wordt me vaak gevraagd. Tien jaar geleden zou ik nog zeggen: bewust worden, leren verantwoorde beslissingen te nemen, et cetera. Grote woorden. We kennen allemaal de geschiedenis. Of kinderen die filosoferen betere mensen worden? Ik betwijfel het. Filosofie is gewoon leuk. Het traint je hersenspieren, dat kan geen kwaad. Wat ik wel kan zeggen is dat filosofie streeft naar het uitstellen van je oordeel. Je bent niet bezig met oordeelsvorming, zoals bij HVO, maar met het ontwikkelen van je oordelend vermogen, waardoor je zult inzien dat elke beslissing in wezen arbitrair is." Wijzend naar haar rode handtas. "Of we die tas rood noemen of niet, is arbitrair: niet meer dan een afspraak. Het doet me denken aan een twaalfjarige die later chirurg wil worden en heel goed weet te filosoferen. Hij is een echte scepticus, hij vindt dat geen enkel oordeel definitief kan zijn. Maar hij zegt ook: als ik later iemand opereer, dan schiet het niet op als ik maar blijf denken: is dit nu een echte darm of niet?" **H**

Beloning

Op eenderde van alle openbare en algemene bijzondere basisscholen, verdeeld over zo'n tweehonderd gemeenten, krijgen kinderen uit de hoogste klassen humanistisch vormingsonderwijs, overwegend gegeven door vrouwen. Dit gebeurt op verzoek van de ouders, die ook kunnen vragen om islamitisch vormingsonderwijs of ander vormen van godsdienstig onderwijs. Is dat verzoek gedaan, dan is de gemeente wettelijk verplicht om voor HVO onderwijsfaciliteiten te regelen: een lokaal, verlichting, ruimte en tijd. Alleen over de beloning staat niets in de wet. Die beloning loopt dan ook per gemeente uiteen, variërend van het salaris van een vakleerkracht tot alleen een reiskostenvergoeding.

HVO-docent Alice van Noppen krijgt dertig gulden per lesuur. Daar moet ze dan nog belasting van betalen en haar verzekeringen. Als ze ziek is, krijgt ze niet doorbetaald. Pensioen zit er niet in. "Mijn man verklaart me regelmatig voor gek. Die zegt: ga bollen pellen, dat verdient beter", lacht ze. "Maar ik blijf bezig, uit overtuiging. En omdat ik mijn hersens wil gebruiken."

Basisscholen waar filosoferen met kinderen plaatsvindt, financieren dat op verschillende manieren. Op sommige scholen leveren enkele reguliere leerkrachten een paar uur in, waardoor de school een vakleerkracht kan aanstellen. Andere zorgen ervoor dat hun eigen leerkrachten nageschoold worden in het filosoferen met kinderen. Op een enkele school betalen - vaak wat rijkere - ouders de aanstelling van een extra docent die enkele uren per week komt filosoferen met kinderen.

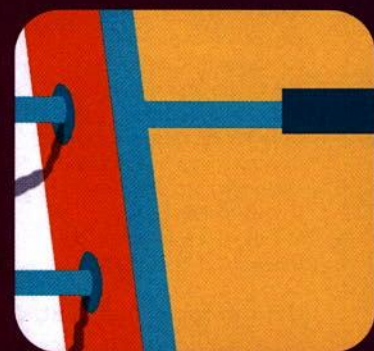
De geciteerde kinderen hebben in werkelijkheid een andere naam.

Informatie over HVO onderwijs: www.hvo.nl of 030 - 2856856.

'Jong en wijs' door Thecla Rondhuis, uitgeverij Luitingh-Sijthoff.

Prijs: f 21,92.

Menselijkheid behoeft geen verklaring.

Menselijkheid is een centraal begrip voor een humanist. Maar hij rechtvaardigt zijn menselijkheid niet met een beroep op God of op een gemeenschappelijke geschiedenis. Hij rechtvaardigt het begrip zelfs helemaal niet. Dat vindt de filosoof en kersverse Socrates-hoogleraar Jan Bransen een aantrekkelijke gedachte.

"Als humanist doe je in feite iets heel heroïsch. Je ziet onder ogen dat de Big Bang of een soortgelijke gebeurtenis het begin van alle leven inluidde. Je snapt dat een mensenleven niets meer is dan een stofje in het geheel, je snapt dat je bestaan geen duidelijk doel heeft. En toch zie je de zin in van zo'n leven. Dat vind ik mooi.

Ik ben geïnteresseerd geraakt in het humanisme omdat het de enige denktraditie is die een natuurwetenschappelijk wereldbeeld combineert met waardenrealisme, om het maar eens technisch uit te drukken. Naturalisme wil voor mij zeggen dat je geen beroep doet op heilige bronnen. Je wilt niet berusten in een verklaring waarin mysteries een rol spelen. Niet dat je denkt alles al te weten, maar je laat liever een onderzoeksvraag intact dan je te beroepen op mysteries. Met waardenrealisme bedoel ik dat je ervan uitgaat dat er waarde schuilt in de dingen zelf - een waarde dus die niet louter een projectie van ons is, maar die de dingen op een of andere manier ook echt, los van ons, hebben." Jan Bransen (1958), filosoof aan de Universiteit Utrecht en zojuist in Leiden aangesteld als Socrates-hoogleraar in de wijsgerige antropologie en de grondslagen van het humanisme, snapt dat hij hiermee wat uit te leggen heeft. Want het ligt voor de hand om te zeggen dat humanisten gewoon terugschrikken voor de kilte van die natuurwetenschappelijke,

onbekommerde wereld en daarom als een dolle allerlei waarden in die wereld gaan projecteren. Bransen, dit aanhorend, kiest voor de aanval. "Zo'n sceptische opstelling waarbij alles maar projectie is, doet geen recht aan onze dagelijkse, menselijke ervaring. De menselijke blik is overladen met waarden, je ziet ze zelfs waar ze niet zijn. Bij kinderen is dat heel duidelijk: die zien overal waarde en betekenis in. Naarmate je opgroeit 'onttovert' de wereld weliswaar wat, je leert relativeren, je begrijpt dat je soms teveel betekenis in iets zoekt. Maar je raakt nooit de bodem."

Hij zegt het nog anders: als je natuurkundige processen wilt begrijpen, kun je het prima stellen zonder een beroep te doen op waarden. Maar zodra je menselijke handelingen wilt begrijpen, lukt dat volgens Bransen niet meer. Want dan is 'menselijkheid' een woord dat je, als humanist, niet achterwege kunt laten. En door een daad 'menselijk' te noemen, ben je zowel aan het beschrijven ('dit is een daad van een mens') als aan het normeren ('dit is een daad een mens waardig'). Zo toon je een oriëntatie op waarden in je dagelijkse begrip van de wereld.

Kneuzingen

Die opstelling heeft een aantal lastige gevolgen. Bransen: "Stel dat je buurman zijn vrouw slaat. Je hoort de klappen, je ziet de kneuzingen, je schaamt je als je de buurvrouw bij de bakker tegenkomt. Naast een heleboel meer, stelt de buurman je zelfbegrip op de proef, want hij gedraagt zich in jouw ogen onmenselijk en is toch een mens zoals jij. Dat wringt. Dat moet je op een of andere manier gaan rechtekken, als je niet wilt concluderen dat de buurman géén mens is - en die conclusie zal een humanist zo lang mogelijk uitstellen. Kortom: je moet iets gaan doen. Misschien de buurvrouw aanspreken, of gelijk maar de buurman. De idee is hier dat het gedrag van anderen ons zelfbegrip op de proef stelt, en zelfs dreigt aan te tasten, als het heel erg afwijkend is van wat wij normaal vinden. Voor een humanist is het belangrijk om die behoefte aan zelfbegrip serieus te nemen, en tegelijkertijd onze gesprekspartners serieus te nemen. Daaruit volgt dat je de discussie moet opzoeken als bepaalde verschillen tussen jou en iemand anders je werkelijk treffen in je ideeën over menselijkheid."

Daarbij is het volgens Bransen de kunst om, in ieder geval in theorie, de mogelijkheid open te houden dat jij je vergist en dat de buurman gelijk heeft. De buurman zal natuurlijk wél met goede redenen moeten komen. Bransen: "Ik denk niet dat het hem lukt om me ervan te overtuigen dat het een menselijke daad kan zijn om je vrouw te slaan. Dat lijkt zo evident onjuist. Maar als het hem lukt, kan dat haast alleen maar zijn omdat de buurman iets heel dieps heeft begrepen van menselijkheid. Die mogelijkheid moet je als humanist principieel openhouden. Als humanist heb je namelijk het vertrouwen dat je begrip van de menselijkheid, van jezelf en anderen altijd valt uit te breiden. Dat het een eindeloze route is."

Pijnlijk

Op het moment van dit gesprek, nog geen week na de terroristische aanval op het WTC en het Pentagon, is de stelling dat een humanist alle daden wil begrijpen in termen van menselijkheid nogal moeilijk te verteren. Bransen, niettemin: "Iets moet die mensen gedreven hebben

Advertentie

Kan werken met mensen menselijker?

*Ja, met de opleiding Psychosociaal Werk -
Coaching & Counseling.*

BEGIN BIJ JEZELF, schrijf nu in en start januari 2002. Deze opleiding van het Europees Instituut is afgestemd op gezondheidszorg, bedrijfsleven, onderwijs en overheid.

Je leert mensen professioneel te begeleiden in uiteenlopende situaties. Daarbij ontwikkel je je persoonlijkheid en leer je een brug te slaan tussen het vaktechnische en het humane in je werk. De erkende trainers en docenten van ons instituut staan garant voor hoogwaardige kwaliteit. Wij bieden trainingslocaties in heel Nederland.

De opleiding Psychosociaal Werk bestaat uit zes kortdurende en afzonderlijk naast de dagtaak te volgen gecertificeerde modules. De opleiding valt onder de gunstige nieuwe fiscale studiekostenregeling.

Voor brochure (020) 6 250 251 of:

Het Europees Instituut voor
Psychosociale Educatie
Postbus 15553, 1001 NB
Amsterdam
info@europeesinstituut.nl
www.europeesinstituut.nl

Het Europees Instituut, daar word je wijzer van.

om te denken dat het de moeite waard was om zichzelf te pletter te laten liggen. Ze hadden iets op het oog, dachten op een of andere manier dat het goed was om dit te doen, al was het maar voor henzelf. Wat voor verhaal zou dat kunnen zijn? Voor een humanist zou zo'n verhaal dus op één of andere manier moeten draaien rond het begrip menselijkheid. Nu denk ik dat we er vrij stevig vanuit kunnen gaan dat de slachtoffers zelf hun actie niet rechtvaardigden met een beroep op menselijkheid. Misschien waren ze gewoon gestoord, en in die zin onmenselijk dat kan. Misschien beriepen ze zich op iets onmenselijks in de letterlijke, neutrale zin van het woord. Bijvoorbeeld op goddelijkheid. Goddelijkheid is op een bepaalde manier onmenselijk. Ik bedoel niet te zeggen dat een beroep op het goddelijke per se afkeurenswaardig is. Maar wel dat een menselijkheid die zich beroept op goddelijkheid in zekere zin onmenselijk wordt. Hoe dan ook, die terroristen zijn hoogstwaarschijnlijk niet doodgegaan met het idee dat menselijkheid de moeite waard is. En dat vind ik een heel pijnlijke gedachte."

Apen

Staan humanisten na 11 september niet ietwat in hun hemd met hun optimistische beeld van de mens? Bransen: "Dat optimisme van humanisten is niets anders dan een vertrouwen in het vermogen van mensen om te leren van hun fouten. Als het kalf verdrongen is, dempt men de pijn, zogezegd. Het is bijna abject om dat te zeggen nu er zoveel doden zijn, maar dat is toch waar het op neer komt. Je kunt als menselijkheid beter uit iets slechts tevoorschijn komen. Hoe dan ook: die terroristen zijn mensen, net als wij. En dan gaat het erom wat je daarmee bedoelt te zeggen. Volgens mij niet dat de terrorist óók een moeder had, en dat we uiteindelijk allemaal van de eerste mensen afstammen. Bij een dergelijke historische zoektocht naar een fundament voor menselijkheid eindigt je bij de apen - onderweg raak je het hele begrip kwijt waar het je om te doen was.

Vermoedelijk zou de terrorist zelf zeggen dat zijn daad inderdaad onmenselijk is. Dat je zijn handelen moet begrijpen in het licht van de goddelijkheid. Tja, daar kan en heeft een humanist niet veel op zeggen. Je kunt dan alleen nog maar opmerken dat die goddelijkheid hoe dan ook een menselijk medium behoeft. Zelfs heilige teksten worden immers door mensen geïnterpreteerd. Voor humanisten kan alleen een verwijzing naar de toekomst voldoen, als de tijd die we hebben om het project van menselijkheid te realiseren. Dat vind ik aantrekkelijk aan humanisme, dat het niet reductivistisch is. Je voert je humaniteit niet terug op de apen, en niet op God. Humaniteit is een project, en daar zijn we alle zes miljard voor nodig."

Maar dat project van humaniteit kan dus ook mislukken? Bransen: "Je bent hier op deze aarde, en aan het einde van je leven kun je misschien spreken zeggen: het is een goed, zinvol leven geweest. Als je dat pas achteraf kunt zeggen, loop je inderdaad het risico dat je oprecht moet constateren dat jouw leven juist tamelijk zinloos is geweest. Dat gevaar is er. Maar een humanist zal daaruit concluderen dat er iets is misge-

Goddelijkheid is op een bepaalde manier onmenselijk.

gaan tijdens de route, en niet dat het leven dús zinloos is. Het mooie is: als je dat risico durft te lopen, dus als je je leven wilt leiden op een manier waarop je aan het einde ervan nadenkt en zegt: 'mijn leven was de moeite waard' of 'mijn leven was niet de moeite waard', dan maakt precies dát feit dat het leven de moeite waard is. Want al moet je misschien concluderen dat de manier waarop je je eigen menselijkheid hebt vormgegeven eigenlijk niet strookt met je idealen omtrent menselijkheid, dan nog past het binnen een project van menselijk leven dat al slaagt door zijn poging te slagen."

Rotsige bodem

Humanisten zeggen volgens Bransen dus plompverloren dat menselijkheid de moeite waard is, omdat het de moeite waard is. Een verdere reden komt er niet. Is dat niet een cirkelredenering? Bransen: "Zeker, dat is circulair. Menselijkheid is een primitieve. Daar houdt het verklaren op, daar raak je rotsige bodem. Je kunt die menselijkheid natuurlijk wel uitleggen, zeggen: menselijkheid is belangrijk want het staat in verband met liefde, met patronen zien, met waarden ervaren. Maar je reduceert menselijkheid dus niet tot iets anders. Naturalisme dwingt je wel in die richting. Het wil dat je menselijkheid, of humaniteit, terugbrengt tot iets dat beter te vatten is in natuurwetenschappelijke termen. En ook religie suggereert een verklaring voor het belang van humaniteit: je leven is de moeite waard omdat God het je heeft gegeven. God vindt jouw leven de moeite waard, dus moet jij dat ook vinden. Ook een circulaire redenering, waarbij de waarde wordt opgehangen aan een haakje uit de hemel. Want als je zegt: 'menselijkheid is belangrijk, want dat is Gods woord', dan is de volgende vraag natuurlijk: waarom is het woord van God dan belangrijk? En daarop zegt een religieus iemand: 'omdat het woord van God in zichzelf belangrijk is.' Ik bedoel, daar houdt dan de verklaring op - en een verklaring moet ook ergens ophouden, wil je niet in een eindeloze regressie verzeild raken. Ik denk dat je die regressie niet moet laten ontstaan, en ik vind dat zowel naturalisten als religieuzen wat dat betreft kwalijk opereren. Ze nemen namelijk beiden een houding aan waarbij ze lijken te accepteren dat menselijkheid een verklaring behoeft. Maar menselijkheid is zichzelf genoeg. Als je daar steeds maar een fundering voor wilt zoeken, dan begrijp je de relevantie van het verlangen naar menselijkheid niet." **H**

Op vrijdag 9 november spreekt Jan Bransen zijn oratie uit. Plaats: Groot Auditorium, Rapenburg 73, Leiden. Aanvang: 16.15 uur stipt.

Humaniteit is een project, daar zijn we alle zes miljard voor nodig.

Of je springt,
of je gaat terug
naar bed en laat
ons rustig slapen.

De burencultuur van verjaarsvisite, kopje suiker lenen en het stoepje schrobben is aan het verdwijnen. Burenhulp lijkt steeds meer een zaak te worden van 'professionals'. In een Delftse achterstandswijk gaat het project 'Begroetingsgroep Voorhof' van start: nieuwe bewoners krijgen tijdens een welkomstgesprek de leefregels uitgelegd. 'Willen ze allochtonen soms leren wonen?'

Het afvoerputje van de stad, zo worden ze soms genoemd. In overheidsrapporten heten ze achterstandswijken: buurten waar de huizen aan mindere kwaliteit en de huren laag zijn. Vooral mensen met lage inkomens komen er terecht, om de doodeenvoudige reden dat niemand anders er wil wonen. Het gaat veelal om mensen die nog niet thuis zijn in Nederland of moeizaam aansluiting vinden in de maatschappij. Een voorbeeld is de wijk Voorhof in Delft, waar twee flats staan te verpauperen.

Al jaren zestig werden de flats betrokken door jonge gezinnen die naast vanzelfsprekend contact legden met elkaar. Tegenwoordig is een wereld van de bewoners niet van Nederlandse afkomst. Er wonen Somalische vluchtelingen, eenoudergezinnen en Turkse migranten. De Hollandse burencultuur is er verdwenen en een nieuwe gemeenschappelijkheid laat zich niet zomaar vinden. Men klaagt over overloeding, onveiligheid, vuile trapportalen en gebrek aan overleg.

Bezoekvrouwen

Om de problemen het hoofd te bieden heeft de gemeente Delft een wijkontwikkelingsplan Voorhof geschreven, waarin de renovatie van de buurt tot het jaar 2007 wordt geschetst. Opvallend aan dit plan is het grote aantal projecten: ruim dertig! De projecten, voor het overgrote deel al gefinancierd en soms al in uitvoering, moeten de sociale renovatie van de wijk bevorderen. Zo is er een project voor ondersteuning van allochtone ouderen en een project bezoekvrouwen, waarbij allochtone vrouwen die nauwelijks Nederlands spreken een bezoek krijgen van taalgenoten om hun sociaal isolement te verminderen. Ter voorkoming van zwerfvuil is er een veegplan bedacht en worden ondergrondse afvalcontainers aangelegd. Zelfs aan veilige wandelroutes is gedacht. Daarnaast is er het deelproject 'Begroetingsgroep Voorhof'. De bedoeling van het project is een groep bewoners op te leiden en te ondersteunen die nieuwkomers in de flat welkom gaan heten. Meteen in de eerste week gaan ze bij de nieuwe burens langs, en dan na twee maanden nog eens. En zo nodig na een half jaar weer. Tijdens het welkomstgesprek (bloemetje mee) zouden de voorzieningen in de buurt besproken kunnen worden en ook zou men de leefregels van de flat (en in Nederland in het algemeen) kunnen uitleggen: wanneer en waar je huisvuil aanbiedt bijvoorbeeld en op welke uren er geen lawaai mag zijn. Opdrachtgever voor dit project zijn de twee woningbouwcorporaties Vestia Delft en Delftwonen, de verhuurders van de twee flats.

Zijn de corporaties soms van plan om allochtonen te leren wonen?"
Was de allereerste reactie van Navid Otaredian, lid van de Werkgroep

Migranten Communicatie (WMC), toen hij om advies werd gevraagd over de begroetingsgroep. "Denken ze met dit soort projecten de oorzaak van de problemen in de buurt aan te pakken?" Toch zag de WMC wel de voordelen in van de begroetingsgroep. Uiteindelijk kwam de WMC met een advies en raadde ze onder andere aan om de begroetingsgroep niet te laten beginnen met informatie over leefregels, zodat de leden van de groep niet als een soort politieagenten zouden worden gezien, maar veeleer als vertrouwenspersonen.

Sociale kritiek

Otaredian is civieltechnisch ingenieur en bouwadviseur en heeft zowel bouwkundige als sociale kritiek op het wijkontwikkelingsplan van de gemeente. Wat hem vooral stoort, zijn de optimistische bewoordingen waarmee problemen worden omschreven. "Er staat dat de wijk populair is bij allochtonen. Ik vind dat een oneerlijke voorstelling van zaken. De wijk is niet speciaal populair, veel allochtonen hebben gewoon geen andere plek om heen te gaan. Dan moet je dat ook zeggen. Bestuurders moeten eerlijk zijn." Otaredian wijt de problemen in de wijk niet zozeer aan de etnische diversiteit van de bewoners, maar eerder aan het gebrek aan diversiteit in inkomens. "Wat eigenlijk zou moeten gebeuren, maar daar is geen geld voor: de flats slopen en een wijk neerzetten met huizen voor mensen met verschillende inkomens. Als je geen diversiteit in huizen hebt in deze wijk, krijg je allemaal bewoners met vergelijkbare - in dit geval lage - inkomens op een kluitje. De vraag is of dat stimulerend is voor de ontwikkeling. Ik denk van niet." Oud-staatssecretaris van Volkshuisvesting Heerma pleitte ruim tien jaar geleden al voor meer inkomensdiversiteit in de wijken. Sindsdien is er in armere stadswijken dure nieuwbouw gebouwd. Maar versterkt dit eigenlijk de sociale samenhang in de buurt wel? Dat is helemaal niet duidelijk. De mensen die in dure huizen wonen, hebben in het algemeen helemaal geen tijd om zich met de buurt bezig te houden.

Aanbodmodel

Een ander negatief punt voor de sociale buurtopbouw is volgens Otaredian de werking van het aanbodmodel, dat veel woningbouwcorporaties een jaar of vijf geleden zijn gaan hanteren. In het aanbodmodel komt elk te verhuren huis in een woningkrant, waarop woningzoekenden kunnen reageren. Op grond van een aantal criteria - waaronder inkomen en gezinsgrootte - krijgen zij een huis toegewezen. Een nadeel is dat alle mensen die eigenlijk niets te kiezen hebben, bij elkaar komen te wonen. Annette Jansen, hoofd consumentenzaken bij woningcorporatie Vestia Delft beaamt dit. "Het aanbodmodel is in principe demo-

Ze moeten niet bij voorbaat denken dat nieuwkomers een probleem hebben of zijn.

cratisch, de markt bepaalt vraag en aanbod. Maar omdat er weinig aanbod is, hebben mensen met een laag inkomen in de praktijk weinig keus. Sommige bewoners pleiten voor meer invloed en ingrijpen van de corporatie als het gaat om spreiding van nieuwkomers en Nederlanders. Er wordt hier trouwens ook intern over gediscussieerd." In het oude toewijzingsmodel hadden de corporaties zelf meer invloed. Een medewerker van de corporatie kon een bepaalde kandidaat 'voortrekken'. Dat kan nu niet langer.

Jansen vindt het niet bezwaarlijk dat de corporatie minder dan voorheen kan bepalen wie er op een flat komt. "Als ik criteria zou moeten maken om iemand al dan niet een woning toe te wijzen, op grond waarvan dan? Iemand weigeren op grond van een strafblad? Of toelaten omdat hij bij het gesprek zo'n rustige indruk maakt? Dat werkt ook niet."

Vestia Delft accepteert hiermee de situatie zoals die is en voor een deel ook ontstaat door het aanbodmodel. Een corporatie kan tenslotte niet verantwoordelijk worden gesteld voor de oplossing van alle sociale problemen in een wijk. Toch is Vestia Delft zich wel degelijk bewust van haar sociale verantwoordelijkheid. Het project 'Begroetingsgroep Voorhof' is een van de manieren om de leefbaarheid in de wijk te bevorderen. Jansen: "We zijn als corporatie steeds meer opbouwwerk gaan doen. Vroeger werden de sociale problemen er even 'bijgedaan', nu is sociaal beheer een hoofdtaak voor een paar medewerkers. Natuurlijk is het lastiger geworden met meer nationaliteiten op een flat. Mensen kunnen moeilijker met elkaar praten, de gewoonten zijn anders. Maar een deel van het probleem ligt in de individualisering. Bewoners zijn meer op zichzelf, zijn druk met van alles, en hebben minder behoefte aan contact met de burens." Maar de corporaties financieren het project natuurlijk niet alleen uit nobele motieven: als er niemand meer in deze

Na drie maanden stug volhouden, begonnen mensen terug te groeten.

wijk wil wonen, hebben zij geen huurinkomsten meer.

Hoogzwanger

De klachten op papier klinken ernstig, maar misschien valt het mee in de praktijk. De wijk ligt op een kwartiertje fietsen van het station. Er staan grote blokken grijze flats, die er eigenlijk helemaal niet zo slecht uitzien. In de buurt is veel groen. Voor één van de flats is een mooie speelplaats op het grasveld. Er rijdt net een veegwagentje van de gemeentereiniging langs, nergens valt er zwerfvuil te bekennen. Drie Somalische vrouwen in kleurige kleding lopen over de galerij op de tweede verdieping. Op de zesde woont Esther Zandvliet met haar twee dochters van zes en negen jaar. Ze is een van de drie mensen die nog actief zijn in de bewonerscommissie. Ze kent de problemen in de buurt, maar is er nuchter over. "Het klopt wel dat het moeilijker is om elkaar aan te spreken, maar ook dat is relatief. Toen ik hier tien jaar geleden kwam, waren er veel minder buitenlanders en toch groette niemand elkaar. Ik ben daarmee begonnen en na drie maanden stug vol-

houden begonnen mensen terug te groeten."

Toch zijn sommige gebeurtenissen die ze beschrijft niet alledaags. Zoals de hoogzwangere vrouw die midden in de nacht op de balustrade stond te schreeuwen dat ze zou gaan springen. "Mijn kinderen werden er wakker van. Na een uur ben ik naar buiten gegaan en heb geroepen 'of je springt, of je gaat terug naar bed en laat ons rustig slapen'." Ze is even stil, zegt dan: "Ik snap ook niet hoe ik dat durfde, maar ze is naar bed gegaan." Helemaal gerust is ze ook niet over het drugsband verderop. "Ik laat nu wel minder vaak mijn voordeur openstaan. We leven wat meer naar binnen gericht." Wat Zandvliet opmerkt is dat het steeds lastiger wordt om actieve vrijwilligers voor de bewonerscommissie te krijgen. En zij zelf is er ook behoorlijk moe van dat ze vaak de enige is die iets wil organiseren. De Begroetingsgroep zou heel welkom zijn om de sociale samenhang te versterken.

Bevoogdend

Dat vindt ook Reza Hamidian van woningbouwcorporatie Delftwonen. "Je moet wel uitkijken dat het niet te bevoogdend wordt. De mensen uit deze groep moeten goed kunnen luisteren en niet meteen met regeltjes komen aanzetten. Ze moeten ook niet bij voorbaat denken dat nieuwkomers een probleem hebben of zijn. Gewoon langs met een bloemetje en eens kijken hoe het gaat. Als er nog vragen zijn, mensen helpen uitzoeken. Dan na een paar maanden weer eens langs. Op deze manier, als het goed gedaan wordt, voelen mensen zich sneller thuis. Daar begint het mee, niet met regels opleggen."

In opdracht van de woningbouwcorporatie is Omar Hassen, vice-voorzitter van de Somalische vereniging Midnimo op zoek naar geschikte Somalische kandidaten voor de begroetingsgroep. Hij heeft inmiddels drie mannen en één vrouw gevonden. Zij zullen worden voorgesteld aan de corporatie die hen verder zal begeleiden. Ze krijgen een training en zullen tweewekelijks met elkaar overleggen. De bewoners moeten redelijk Nederlands kunnen lezen en minstens één andere taal spreken, ze moeten thuis zijn in de buurt en de weg weten in de Nederlandse organisaties en instellingen. Bovendien moeten ze een communicatieve en dienstverlenende instelling hebben. Was het lastig om kandidaten te vinden? Hassen: "Sommige mensen zeiden dat ze niet wilden. Ze waren bijvoorbeeld bang betrokken te raken bij burenruzies. De meeste mensen reageerden wel positief, ze vonden het fijn dat de corporatie tijd besteedde aan bewoners." Zelf zou Omar Hassen meteen meedoen, als het project in zijn buurt zou komen. "Het is goed om je sociale rol te vervullen. Ik heb een betaalde baan, maar in het weekend ben ik actief als vrijwilliger. Het is goed dat er naar manieren wordt gezocht om mensen bij elkaar te betrekken." Burenhulp was vroeger gratis, zouden de bewoners van de begroetingsgroep betaald moeten worden? Will van Rooyen, coördinator van het buurtproject Bezoekvrouwen, vindt het een goed idee. Haar bezoekvrouwen werken immers ook in een betaalde ID-baan. "Het zou goed zijn om de bewoners van de begroetingsgroep voor elk gesprek een vergoeding te geven. Het is tenslotte werk. Als de burens het niet meer spontaan doen, dan moet het welzijnswerk het maar overnemen. Er is in de jaren tachtig wel gedacht dat welzijnswerkers overbodig werden, maar dat blijkt niet juist. Mensen hebben veel minder tijd voor elkaar, dus wordt de burenhulp geprofessionaliseerd." **H**

'Een groot gezin pást bij me'

ormen en waarden verschuiven. Wat vroeger normaal was, is opeens ot done'. In deze serie over moderne taboes komt dit keer Ingrid radussen (40) aan het woord. Zij is moeder van een gezin met elf kinderen.

Me hadden er elf. Maar Jerom is bij de geboorte overleden en Joey an 24, mijn stiefzoon, is al uit huis. Nu zijn we nog met zijn negenen ver: Samantha (16), Bart (14), Tom (10), Lieke (8), de tweeling Amber n Erik (7), Bram (6), Ruben (4) en Sara (2).

ee, het is niet zo dat ik altijd al veel kinderen wilde. Als tiener dacht ik ver baby's: wat moet je met die roze monsters? Maar toen de oudste erd geboren, was ik meteen verkocht. Dat was zó mooi, zoiets won- erlijks. Het is toch uniek dat het zomaar in je lichaam groeit en uit je eboren wordt. En dan die uitdrukking op haar gezichtje. In het kraam- ed van Samantha zat ik al meteen te fantaseren over de tweede. En zo ndat bij alle geboortes: had ik net een bevalling achter de rug, acht ik al aan de volgende.

ij de komst van de tweede riep iedereen: nu krijg je het zwaar. Maar et omgaan met baby's ging me goed af, ik draaide er mijn hand niet oor om. De vierde was Tom, er was geen makkelijker baby dan die. Ik pelde de lasten er niet van. Meer last had ik van het commentaar dat kreeg. Toen kwam nummer vijf, een meisje, Lieke. Ik kreeg het er ar niet drukker door. Integendeel, ik vond het steeds leuker.

kom zelf uit een gezin van drie, mijn man uit een gezin van tien. nze ouders hebben het wel geaccepteerd dat we zoveel kinderen amen, maar ze waren het er niet echt mee eens. Mijn ouders vonden et absoluut niet leuk. Als ik weer zwanger was zeiden ze: wat moet je mee, doe nou niet, je bent niet wijs. Ik heb me er nooit iets van aan- etrokken. In het begin deed het wel even pijn, maar als je dan weer b'n gaaf baby'tje in handen hebt, is dat snel voorbij. ritiek heb ik altijd gekregen, dat begon al toen ik zwanger was van de erde, onze Jerom. 'Je hebt maar twee soorten hoor, meer zijn er niet', as toen het commentaar. Alsof het om de soorten gaat! Toen Jerom ij de geboorte overleed, zagen anderen daar een waarschuwing in. e moesten er maar mee stoppen, vonden ze. Uit mijn omgeving eeg ik steeds meer oordelen: je hebt er nu zat. Het grofste dat ik ooit ehoord heb, was: tien kinderen? Nou, dan heb je ook niet stil gelegen bed. Maar de meeste kritiek vergeet je al snel. aak zijn mensen verbaasd dat ik tien kinderen heb gebaard. Je ziet er et uit als een moeder van elf, zeggen ze dan. Maar hoe moet je er an uitzien? Ik weeg nu 68 kilo, ik ben 1.62 meter, mijn oudste kinderen ijn groter dan ik. Als ik boos word, moet ik op een stoel gaan staan. de loop der tijd zijn veel vriendinnen afgehaakt. Stel je voor dat je

met z'n negenen op visite komt. Ik heb er nu nog twee over. Die zie ik sinds onze verhuizing van Brabant naar Groningen eens per jaar.

Ons gezinsleven loopt als een trein, alles gaat zo automatisch. Ik sta om tien voor zeven op, zet koffie en smeer een stapel brood. Ze krijgen allemaal een houten plankje en eten aan de grote tafel. Samantha en Bart gaan om acht uur de deur uit, de rest breng ik om vijf over acht naar school. Als ik terugkom met Sara, neem ik eerst een bak koffie met de krant. Elke dag draai ik drie volle wasmachines. Om halfdrie haal ik de kinderen weer op. Om zes uur eten we, de jongens ruimen de speelkamer op, de afwas is ook zo gedaan. Ja, je bent wel een soort manager af en toe, je blijft taken uitdelen.

De buitenwereld denkt vaak dat we het niet aankunnen. Als een van de kinderen iets vergeet mee te nemen naar school, is het gelijk: ja, dat krijg je als je in zo'n groot gezin leeft. Maar daar heeft het niks mee te maken. Ach, we hebben veel lol samen. Het is echt een warm nest. Je staat er nooit alleen voor, dat is het meest waardevolle van een groot gezin. Als ik terug kijk, kan ik me niet voorstellen dan dat het anders zou zijn gelopen. Dit pást bij me. Ik zou niet tevreden zijn geweest met twee kinderen."

HETE BRIJ

Ingezonden brieven

Aanslagen VS (1)

De medewerking van het Humanistisch Verbond aan de (vredes)manifestatie 'Tegen de nieuwe oorlog' op 30 september in Amsterdam heeft mijn steun niet. De aanslagen in Amerika zijn niet te tolereren en moeten grondig worden aangepakt. Natuurlijk is oorlog een verschrikking en menonwaardig. Maar duizenden Amerikanen kwamen naar Europa en bevrijdden ons van Hitler-Duitsland. Mag daar wat tegenover staan? **G. Flaming, Sneek.**

Aanslagen VS (2)

Het was een opmerkelijke gedachte waarmee ik woensdagochtend 12 september ontwaakte na de onmenselijke aanslagen in New York en Washington: in alle gruwelijkheid van dit moment, zou Bin Laden (aangenomen dat hij achter de terroristische aanslagen zit), wellicht geheel tegen zijn intenties in, wel eens iets goeds op gang kunnen brengen? Naast hevige geschoktheid over het gebeurde was er bij mij die dag een tinteling van opwindning: zou de kans gegrepen worden? Inmiddels heeft de verwachtingsvolle hoop plaats moeten inruimen voor teleurstelling en grote ongerustheid. Waar ik op gehoopt had? Op een iets minder primitieve reactie dan die zich ontwikkelde; de woede vind ik invoelbaar en begrijpelijk, maar de cultivatie tot wraak beangstigt mij en vind ik onze westerse cultuur onwaardig.

Ik schrijf 'onze' omdat ik de aanslagen opvat als een aantijging aan het adres van een cultuur waarvan ook wij West-Europeanen deel uitmaken en waarvan de Verenigde Staten - met als zinnebeeldig toppunt Manhattan - slechts de meest in het oog springende exponent vormen. Zouden wij zelfingenomen, volgevreten westerlingen ons ook eens kunnen afvragen wat ons eigen aandeel is? Wat in ons gedrag of manier van leven aanleiding geeft tot zoveel gramschap en vernielzucht? Mensen die daden plegen als die van dinsdag 11 september zijn beschadigd. Het fundamentalisme van waaruit zij naar alle waarschijnlijkheid handelen is, gebaseerd op angst, angst voor uitroeiing. Ook al zouden 'wij' anderen niet moedwillig vervolgen of vernederen, kan een ander dat nog wel zo beleven. Het rücksichtslos opsouperen van de rijkdommen die Moeder Aarde ons allen biedt, maar waarover voornamelijk de westerse wereld beschikt, wekt angst bij hen die achter het net (dreigen te) vissen. Angst te worden vernietigd ondergraaft de identiteit, die middels religie weer kan worden opgevijseld: wat dat betreft verschilt de rechtvaardiging van een terroristische daad met een beroep op Allah in wezen niet van het nu opklinkende 'God bless America'.

Echt helpen doet het aanroepen van een instantie buiten onszelf echter niet, en vergelding, afreageren op een ander, is ook alleen maar meer van hetzelfde; het zou bovendien een knieval voor het terrorisme betekenen. Wordt het niet tijd wat minder hoog van de toren te blazen? Tijd om, met de hand niet op maar in eigen boezem, het hoofd te buigen, en serieus en onbevooroordeeld te kijken naar wie die ander eigenlijk is, en de moed op te brengen diens pijn en angst te zien? In

alle diversiteit hebben wij mensen met elkaar gemeen dat we behoefte hebben aan voldoende eten en drinken, aan een plek waar we elkaar kunnen ontmoeten en aan de mogelijkheid om onze kennis en vaardigheden te ontwikkelen. Respect en mededogen verhogen de kans dat eenieder krijgt wat die nodig heeft.

Besef van onze kwetsbaarheid, nederigheid en opofferingsgezindheid zijn daartoe onontbeerlijk. Als de actie van Osama Bin Laden die kwaleitien weet wakker te maken is er wellicht toch nog hoop. **L.M. Leicht Amsterdam.**

Nieuwe oorlog

Op 8 oktober jongstleden, daags na de eerste bombardementen van de VS en Groot-Brittannië op Afghanistan, is het Humanistisch Verbond met de volgende verklaring naar buiten getreden: "De aanvallen zijn proportioneel (nog) niet buitensporig, gericht op militaire doelen en met aandacht voor het vermijden van burgerslachtoffers. Het HV ondersteunt het - ook door de VN uitgesproken - doel terreurorganisaties te bestrijden, maar blijft zich ook aansluiten bij de krachten die zich wereldwijd inspannen om te voorkomen dat de zaak escaleert. Het geven van voedselhulp en duurzame armoedebestrijding is van groot belang. Verder hoopt het HV dat de ontstane situatie in Afghanistan leidt tot meer steun aan (en verdere bemoediging van) het verzet tegen het Taliban-regime, dat wreed en onderdrukkend is en met name vrouwen minderwaardig behandelt. Het HV zal ook elke toekomstige actie blijven toetsen op het niet strijdig worden met fundamentele waarden zoals de democratische rechtsstaat en het handhaven van mensenrechten die wij willen verdedigen."

Op de deelname van het HV aan de manifestatie 'Tegen de nieuwe oorlog', die op 30 september op de Dam te Amsterdam werd gehouden, hebben sommige HV-leden negatief gereageerd. Andere leden juichten de deelname juist toe. In tegenstelling tot wat in diverse media gezegd is, werd de manifestatie niet medegeorganiseerd door het HV. Wél ondertekende het HV het Manifest tegen de nieuwe oorlog. Tevens hield Yvonne Breuk, directeur van het HV, op uitnodiging van het Platform een toespraak op de Dam. Daarin lichtte ze namens het hoofdbestuur het HV-standpunt toe. Ze veroordeelde de aanslagen in de VS scherp, maar sprak tevens haar bezorgdheid uit over een mogelijke escalatie van het conflict. Breuk riep in dat kader op tot een permanente dialoog met andersdenkenden. "Het is nodig dat wij ons allen verdiepen in de cultuur van andere groepen en eerbied voor andere levensvisies tonen. Alleen van daaruit kun je de dialoog met de ander voeren. Betrokkenheid bij de wereld is een belangrijke basis voor werkelijke bescherming tegen terreur."

Inmiddels heeft het HV besloten het middagprogramma van de Algemene Ledenvergadering op 17 november te wijden aan een debat over de gevolgen van de aanslagen in Amerika (zie ook H-Nieuws, p. 32). Voor actuele informatie over HV-standpunten en -activiteiten over de oorlog tegen het terrorisme: www.humanistischverbond.nl.

De illusie van het milieu

hoe pakt Nederland de milieuvervuiling aan? Wie zich erin verdiept, rekt maar één conclusie: onze aanpak is een klucht. Alleen al het beleid op kunststof, ook wel plastic, verpakkingen. Van de weggooi- etfles van Coca Cola (in Nederland goed voor jaarlijks ruim vier miljoen kilo plastic afval), de eenmalige kunststof flesjes voor boter tot en met de folie om tijdschriften. De helft van alle goederen in Europa is verpakt in plastic. De berg afval die het oplevert, wordt onbeheersbaar. De Europese Unie wil dat plastic gerecycled wordt. En Nederland doet aan harte mee, tenminste op papier: de praktijk is een lachertje. Het terugdringen van kunststof verpakkingen gaat in Nederland al tien jaar lang via convenanten. Daarin leggen bedrijfsleven en overheid samen - op vrijwillige basis - hun afspraken vast: minder plastic verpakkingen, meer hergebruik.

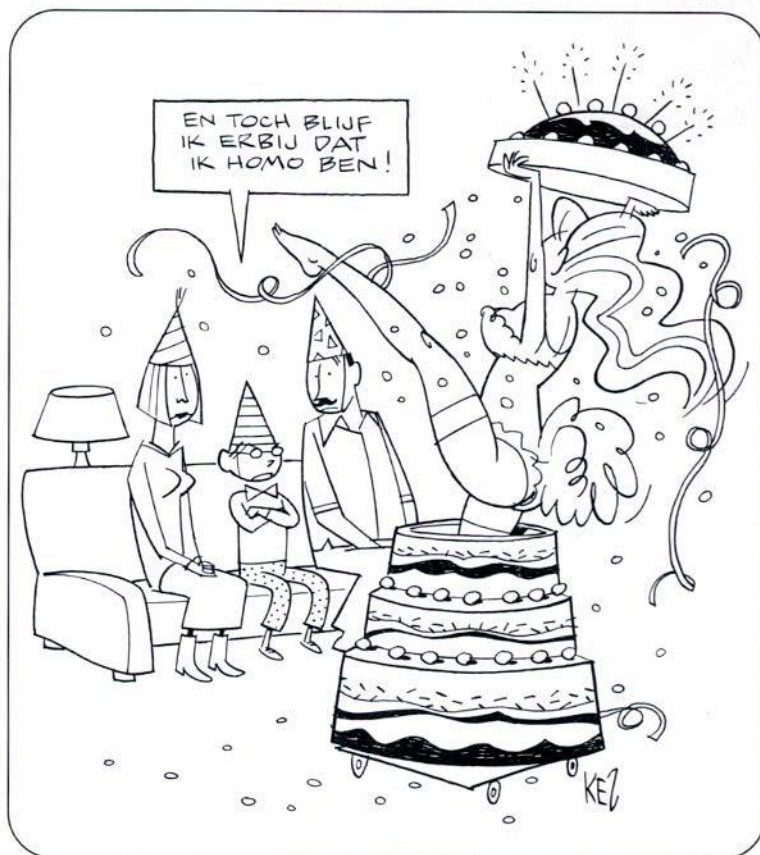
Het resultaat? In plaats van minder, komen er meer plastic verpakkingen op de markt. En dat is, paradoxaal genoeg, mede het gevolg van diezelfde convenanten. Dat zit zo: er is afgesproken dat er minder verpakkingen moeten komen, want dat levert minder afval op. Dan gaan fabriekanten rekenen in tonnen, in gewicht. Kunststof weegt niet veel. Wat doen ze? Zij kiezen voor de lichtste verpakking. Voor kunststof. Is het erger? Ja. De Commissie Verpakkingen die het beleid evalueert, constateert dat de afspraken met de verpakkingindustrie geen boden aan de dijk zetten, althans als het gaat om kunststof. Maar, zo telt die commissie tegelijkertijd: eigenlijk kan zij niet eens evalueren, want er zijn geen betrouwbare gegevens over het recyclen van plastic. Anders dan in de Verenigde Staten is het bedrijfsleven alhier niet verplicht om bedrijfsinformatie te leveren. En 'dus' komt die er ook niet. So gaat dat in Nederland: tien jaar convenanten met als resultaat méér plastic verpakkingen. Toch gaat de overheid verder op de ingeslagen koers. Volksverlakkerij? Dat zou te simpel zijn. Per slot van rekening staan we er zelf bij. We kennen de feiten en weten dat we met die convenanten voor de gek worden gehouden. Maar aan de bel trekken we niet heus.

Vij laten ons, blijkbaar met enig genoegen, voor de gek houden. Misschien toont de milieuklucht vooral aan dat de westerling verzot is op illusies. Hij laat zich graag beetnemen, ook al is het tegen beter weten in. En de plasticindustrie? Die spint er goed garen bij.

Stella Braam is columnist van Humanist. Zij wisselt haar column af met die van Robert Rubenstein.

Ingezonden mededeling

Helias	Oriëntatiedagen 10 nov en 1 dec.
Opleiding voor Kunstzinnige Therapie	
o.l.v. Jan de Kok, 4-jarige deeltijd- opleiding; muzisch en beeldend, 30 lesdagen per jaar, te Culemborg	
Voor folder: Helias, Ridderstr. 186, 4101 BK Culemborg, Tel.: (0345) 47 36 25, E-mail: petra@jandekok.nl Internet: www.helias.nl	

Advertentie

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Na een overlijden moet snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel makkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Veel mensen vinden het echter moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

De Stichting Steunfonds Humanisme kan -als u dat wenst en in uw testament regelt- optreden als uw executeur-testamentair. Een jarenlange ervaring met deze vorm van dienstverlening staat borg voor zorgvuldigheid en integriteit. Uw wensen staan daarbij centraal.

De Stichting Steunfonds Humanisme is een werkstichting van het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond zet zich in voor een humane, tolerante samenleving. Informatie: (020) 5219000 of via onderstaande bon.

Ja ik wil meer informatie over executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme

naam _____ v/m
adres _____
pc/plaats _____
telefoon _____

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

ZOOM

Tweedeling zorg v

De tweedeling tussen 'rijk' en 'arm' in de Nederlandse gezondheidszorg is al een feit, zo beweren econoom Flip de Kam en journalist Frans Nypels in hun onlangs verschenen boek 'De Zorg van Nederland'. De auteurs willen de gewone burger de nodige achtergrond geven om de berichtgeving op waarde te kunnen schatten. De gezondheidszorg is dermate ingewikkeld georganiseerd dat nieuws – over bijvoorbeeld premieheffingen of de bekostiging van ziekenhuizen – vaak ondoordringend is. De auteurs verklaren bijvoorbeeld hoe de lange wachtlijsten konden ontstaan en waarom de zorguitgaven de komende jaren een steeds groter deel van het nationaal inkomen zullen opslokken. Ze vinden dat als het Paarse Kabinet het over meer marktwerking in de zorg heeft, het de ogen sluit voor die dreigende kostenstijging. De financiering van de gezondheidszorg wordt een van de voornaamste agendapunten in de campagnes voor de komende Tweede-Kamer-verkiezingen. Wie zich niet wil laten overrompelen door verkiezingsretoriek, kan zijn licht opsteken bij De Kam en Nypels.

'De zorg van Nederland' door Flip de Kam en Frans Nypels. Uitgeverij Contact, f 39,90. ISBN 90 254 6301 0.

Opgedrongen v

In het toneelstuk 'Wees lief!' gaat het om drie jonge vrouwen; een Kroatische, een Antilliaanse en een Nederlandse. Na een flitsende start wordt al snel duidelijk waar ze last van hebben, namelijk hoe je wordt gemaakt door anderen en hoe moeilijk het is om die opgedrongen beelden van je af te schudden. Door de keuze voor drie culturen loopt het stuk het risico op tergende politieke correctheid, maar dat is hier zeker niet het geval. Raak en indringend vertellen de actrices hun verhaal én hoe ze ermee omgaan, al lukt het hen niet met elkaar te praten. Deze frisse voorstelling loopt als een trein en is nergens te lang. Opvallend is het overtuigende acteurspel.

'Indianenverhalen II: Wees lief!' door Ivana Kurelja, Feike Looyen, Izaira Kersten is 14 november te zien in de Schouwburg in Leiden, 21 november Koningstheater Den Bosch, 8 december Purmarijn in Purmerend. Voor meer data: 020-4714358.

Wie is verantwoordelijk? En welke rollen spelen scholen en bureaus? Aansluitend is een debat. Plaats: Rode Hoed, Keizersgracht 102 Amsterdam. Tijd: 14:30-17:00. Info en aanmelding: Patty Roovers, 020-5231100. Toegang: vrij.

Van 15 t/m 18 november vinden in Utrecht de Verteltheaterdagen plaats. Rasa brengt op 16 en 17 november 'Maisha', een kritische voorstelling bestaande uit verhalen, muziek en dans rond rituelen in de Afrikaanse, Aziatische en westerse cultuur, waarbij elkaar een spiegel wordt voorgehouden. Plaats: Rasa, Pauwstraat 13a Utrecht. Toegang: f 22,50. Info of reserveren: 030-2316040 (di-za 14:00-19:00)

De radioserie 'Kwaliteit van leven; inleiding tot humanisme' (16 delen van 15 minuten, samen-

Antiglobalisering v

Wat beweegt de antiglobaliseringsbeweging? Dat vraagt de Belgische TV-journalist Dirk Barrez zich af in zijn boek 'De antwoorden van het antiglobalisme'. Hoe overtuigend is de kritiek van de antiglobalisten op het huidige economische wereldmodel? Eerst bekijkt Barrez nader wat globalisering nu precies is en welke schade het aanricht. Vervolgens doet hij verslag en heeft interviews met onder anderen Naomie Klein en Ignacio Ramonet in Porto Alegre, waar zo'n veertienduizend mensen bijeenkwamen voor het Wereld Sociaal Forum. Het doel was werken aan een alternatief, want 'wie verandering wil, moet weten wat te veranderen'. Op die vraag heeft de beweging inderdaad een antwoord gevonden, maar de allerbelangrijkste vraag 'hoe dit vervolgens te bewerkstelligen?', is nog onderbelicht. Barrez is in elk geval zijn scepsis kwijt: 'Ik aarzel niet om het streven van de antiglobaliseringsbeweging onder te brengen bij de beweging naar meer menselijkheid.'

'De antwoorden van het antiglobalisme; van Seattle tot Porto Alegre' door Dirk Barrez. Uitgeverij Globe / Mets & Schilt, f 44,07. ISBN 90 5466 789 3.

DE ANTWOORDEN
VAN HET ANTIGLOBALISME

VAN SEATTLE TOT PORTO ALEGRE

DIRK BARREZ

Kort

v

De Nenets in Noord-Siberië leven van de rendierenvangst. De Russische maatschappij Gazprom ontdekte echter gas in hun gebied. Nederland wil wel zaken doen met Gazprom. 6 november de tv-documentaire 'Een eitje op Siberisch gas' door Frank Vellenga en Kadir van Lohuizen. Tijd: 22.20-22.44 uur. Plaats: Nederland 1.

14 november spreekt prof. Geert van Dam, hoogleraar Onderwijskunde, de Nationale Jeugdlezing 2001 uit. Het thema is sociale competentie van kinderen.

stelling Bert Boelaars) die van november 1998 tot juni 1999 werd uitgezonden, is na te lezen én online te beluisteren via www.omroep.nl/human.

16 november is het tweede HV-debat rond het thema zorg en arbeid. Dit keer over zorg en burgerschap. Sprekers zijn o.a. Henk Manschot (UvH), Kitty Rozemond (FNV) en Trudie Knijn (Sociaal wetenschapper Universiteit Utrecht). Plaats: Felix Meritis, Keizersgracht 324, Amsterdam. Tijd: 16:00 tot 17:30. Toegang: vrij. Info: 020-5219000

Nieuwe vrijwilligers dienen zich aan, met eigen behoeften en verwachtingen. Hoe moeten vrijwilligersorganisaties hier op inspelen? Op 16 november organiseren Beraadsgroep Vorming en SoCius de conferentie 'Wat leren we van

Onderhuids

In twee delen zendt NCRV de televisiedocumentaire 'Onderhuids' uit over het leven van chronisch zieken. In Nederland zijn er zo'n vierhonderdduizend chronisch zieke kinderen. Hun levensverwachting is de laatste decennia niet sprongen vooruit gegaan. Kinderen die worden geboren met een ziekte als Cystic fibrosis (taaislijmziekte), haalden vroeger vaak de puberteit niet. Tegenwoordig wordt zo'n patiënt gemiddeld 35 jaar. Maar hoe zit het met hun toekomst? Kun je zonder problemen de school afmaken? Zijn werkgevers bereid om je in dienst te nemen? Kun je een relatie aangaan? Wat doe je als arts? Professor Hugo Heymans, hoofd Emma Kinderziekenhuis-Academisch Medisch Centrum (AMC): "Alles wat we nu investeren in de gezondheidszorg, heeft straks consequenties voor onze sociale verzekeringen." De eerste aflevering gaat over de kinderen. Zij kunnen moeilijker meekomen op school. Inhalen gaat vaak niet vanwege onderbezetting in het onderwijs. De volwassenen laten in de tweede aflevering zien wat het huidige toekomstperspectief voor de kinderen is.

'Onderhuids' door Ireen van Ditschuyzen, Suzanne Raes en Ger van Dongen wordt uitgezonden op 5 en 12 november 2001 om 20.25 uur op Nederland 1.

De nieuwe vrijwilliger? Plaats: Willem II Stadion, Goirlese weg 34 Tilburg. Tijd: 9.30-18.00. Toegang: f70,- (studenten f35,-). Info: 013-5441440.

Humanitas organiseert op 17 november een otgevallendag voor jongeren die onlangs een ernstig verlies door overlijden hebben meegemaakt. Plaats: Humanitas, Sarphatistraat 4 Amsterdam. Info en opgave: Ingrid Ernsting, 020-5231100.

9 november in het radioprogramma Het ei van Erasmus: 'Twee maanden na 11 september'. Verslag van de Algemene Ledenvergadering van het Humanistisch Verbond, waar zaterdag 17 november een discussie plaatsvindt over de situatie na de terreuraanslagen. Plaats: 747 AM. Tijd: 19.00 -19.10.

Het zelfgekozen einde

Rien Jans

De zogenoemde Pil van Drion staat voor het recht op hulp bij zelfdoding of de mogelijkheid te kunnen beschikken over dodelijke middelen. Direct nadat begin dit jaar het nieuwe wetsvoorstel over euthanasie werd goedgekeurd, verklaarde minister Borst in een interview met NRC Handelsblad dat ze zich voor kon stellen dat mensen behoefte hebben aan een Pil van Drion. Borst zei ook dat we een gezonde maatschappelijke discussie over dit onderwerp niet uit de weg moeten gaan. Daarom houden de Vrije Gedachte en het Humanistisch Verbond op 11 november een symposium over de Pil van Drion.

Onder leiding van Socrateshoogleraar Paul Cliteur zullen vier sprekers reageren op een aantal stellingen die bij de problematiek van de zelfgekozen dood horen. Twee van die sprekers zijn dr. Bert Keizer, verpleeghuisarts en filosoof, en mr. Hendrik Kaptein, hoogleraar rechtsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Ze lichten hun standpunten alvast toe. "Niemand wil dat de pil bij Albert Heijn in het schap komt te liggen", stelt Bert Keizer. "Iedereen wil voorwaarden verbinden aan de pil, ook de voorstanders. Ik noem dat voorwaarden stellen 'de pil met een hekje eromheen'. Zodra je een hekje om de pil zet, valt hij onder de euthanasiewet, maar dat is nu juist niet de bedoeling. Toch wil iedereen dat een oudere de pil gaat ophalen in het Sutoriushuis, waar hij dan eerst in de Brongersma-suite een doodsexamen moet afleggen. Maar wie moeten er in die examencommissie? Artsen? Als arts ken ik de ziektebeelden, de route door het rampgebied vóór de dood. Maar bij deze pil is geen sprake van ziektebeelden, dus wie ben ik dan om over de wens van deze niet zieke persoon te oordelen?" Het probleem van de benoeming van de commissieleden los je niet op, stelt Keizer, maar hij onderstreept het belang om over alle facetten van de pil in gesprek te gaan.

Voor rechtsfilosoof Hendrik Kaptein staat vast dat de Pil van Drion vanuit juridisch en menselijk oogpunt geboden is. Het recht op zelfdoding staat buiten kijf, stelt hij, en hij beargumenteert: "Zolang niemand weet wat de dood is, wat het is om dood te zijn, kan zelfdoding niet worden gezien als berustend op een irrationeel, slecht, immoreel besluit of op welk besluit dan ook. Zelfdoding is 'existentieel', uiteindelijk niet beargumenteerbaar en daarom zonder meer aan de mens zelf. Volgens Kaptein gaat het met name bij de pil niet om een keuze tussen leven en dood, maar om een keuze tussen twee leeftijden: tussen een (iets) langer en pijnlijker, of een korter en minder pijnlijk leven. Vandaar dat Kaptein liever spreekt over een pil 'voor het leven'. Het tweede deel van de bijeenkomst zal bestaan uit een forumdiscussie, waarbij een panel verder zal ingaan op de zelfgekozen dood, in samenspraak met het publiek. In het panel zullen plaatsnemen Boudewijn Chabot, psychiater en auteur, Liesbeth Mulder, voorzitter van het Humanistisch Verbond, Lex Hagenaars, humanist en vrijdenker, en Roeland Bor, voorzitter van De Vrije Gedachte.

Symposium 'De Pil van Drion, ofwel het zelfgekozen einde' is op 11 november van 13.00 tot ± 17.00 uur in De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam. Kaarten kosten f 17,50 en zijn verkrijgbaar aan de kassa of te reserveren via 020-6385606.

Adverteren in Humanist? Bel Recent: 070 - 3385400

DE ZEKERHEID

Sinds de aanslagen in Amerika op 11 september is de houding ten opzichte van moslims in het algemeen veranderd. Wat is er aan de hand? Moeten humanisten hier iets mee?

ALPHONS VAN DIJK, hoofddocent religiestudies aan de Universiteit voor Humanistiek.

Wat is er sinds de aanslagen van 11 september veranderd in de houding van Nederlanders ten opzichte van islamitische Nederlanders?

Er is extra spanning ontstaan en ongerustheid. Die spanning was er al, voortkomend uit gebrek aan kennis over de andere religie. Maar die onwetendheid is er ook ten aanzien van alle andere religies en bestaat ook ten aanzien van het humanisme. De status quo van tolerantie, vertaald in desinteresse, een verdraagzaamheid of noem maar op, is door de aanslagen doorbroken. Ze hebben een animositeit in gang gezet die is gebaseerd op een latente beeldvorming. Die vertaalt zich nu in wat wel onderbuikgevoelens wordt genoemd.

Verkeren humanisten in deze kwestie in een andere positie dan andere Nederlanders?

Ervan uitgaande dat de humanist zich ervan bewust is dat hij nooit de enig juiste, zinnige levenswijze zal vinden, moet hij over meer inlevingsvermogen beschikken dan niet-humanisten.

Is dat een voor- of een nadeel?

Dat is nadelig op het moment waarop bezonnenheid nodig is, zoals nu. Je kunt zeggen dat humanisten in een lastig parket zitten omdat ze langer moeten proberen in dialoog te blijven met de ander, in dit geval moslims, dan anderen. Maar je kunt het ook anders zien: proberen het menselijke te zien en te begrijpen is de ene helft van de taak van de humanistische beweging. De andere helft bestaat eruit de ander te helpen zich beter te profileren, want dat is waar het de moslims in Nederland aan ontbreekt: ze hebben te weinig mensen die de islam goed over het voetlicht kunnen brengen.

HASAN YAR, directeur IHSAN, instituut voor islamitische maatschappelijke activering, en docent aan de theologische academie van de educatieve faculteit Amsterdam.

Wat is er sinds de aanslagen van 11 september veranderd in de houding van Nederlanders ten opzichte van islamitische Nederlanders?

De formulering Nederlanders tegenover islamitische Nederlanders gaat mij te ver, vanwege het wij-zij-karakter. In mijn directe omgeving merk ik niet veel van toegenomen spanning. De spanning tussen bepaalde groepen mensen is misschien toegenomen, namelijk tussen bepaalde groepen moslims en bepaalde groepen mensen die moslims altijd al als exogene factor zagen. En er zijn moslims die zich door de aanslagen van 11 september in verlegenheid voelen gebracht.

Hoe groot is volgens u de schade in de beeldvorming over moslims?

Dat weet je pas als je daar wetenschappelijk onderzoek naar doet. Over vijf jaar kun je terugkijkend iets zinnigs zeggen over de processen die nu in gang zijn gezet. Ik hoor wel van moslims die zich bedreigd voelen op de woningmarkt, in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Maar het staat vast dat het vertrouwen is geschaad en ik hoop niet dat dat leidt tot isolatie van en een vertrouwensbreuk onder moslims.

Verkeren humanisten in deze kwestie in een andere positie dan andere Nederlanders?

Over de humanist als individu kan ik niet oordelen, daarvoor ken ik het humanisme niet goed genoeg. Wel kunnen de humanisten in het algemeen een bijzondere rol spelen. Ze kunnen uiteraard activiteiten organiseren om de intellectuele- en handelingsperspectieven van zowel hun eigen als de moslimachterban te helpen verruimen. Bovendien kunnen ze de moslims helpen hun interne discussies te voeren, ze helpen reflecteren op de relatie tussen teksten van de islam en de sociaal-culturele context van Nederland.

Advertentie

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

De Humanist kent u natuurlijk al. U kunt voor f60,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (vijf nummers voor f25,-) is ook mogelijk. Gebruik de bon in dit blad.

U kunt ook donateur van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relatieviering en humanistisch vormingsonderwijs. Het lidmaatschap kost f105,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief (resp. f45,- en f60,-). Jongeren hebben hun eigen organisatie, de Jonge Humanisten.

Het HV heeft verschillende folders en brochures die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 5219090. Of gebruik de bon in deze Humanist.

Ook de ASN Bank maakt vuile handen

De Algemene Spaarbank voor Nederland weet dat mensen in de Derde Wereld graag de handen uit de mouwen steken voor een betere toekomst. Daarom stimuleert de ASN Bank bijvoorbeeld eerlijke handel met ontwikkelingslanden. En werkt ze samen met organisaties die de mensen daar leren hun eigen boontjes te doppen. Zo investeert de ASN Bank bewust in een duurzame samenleving. En dat loont. Ook voor de ruim 160.000 spaarders en beleggers bij de ASN Bank.

Duurzaam belegd, eerlijk verdiend

De ASN Bank belegt de haar toevertrouwde gelden (nu zo'n f 3 miljard) in zaken die een positieve invloed hebben op de kwaliteit van het leven en de samenleving. Dat klinkt idealistisch en dat is het ook. Wat overigens niet wil zeggen dat idealisme niet uitstekend kan samengaan met investeren en renderen. De ASN-spaarvormen bieden u prima rentes. En met de ASN Spaarbankpas kunt u bij alle geldautomaten in Nederland direct contant geld van uw spaarrekening opnemen en pinnen bij aankopen vanaf f 500,-.

ASN Bank: de specialist in ethisch beleggen

Bij de ASN Bank kunt u kiezen uit diverse goed renderende ethische beleggingsfondsen. Toonaangevend is het beursgenoteerde ASN Aandelenfonds, dat met een gemiddeld jaarrendement van

ruim 31%* over de afgelopen 5 kalenderjaren, tot de best presterende wereldwijd beleggende aandelenfondsen in het land behoort. Daarnaast zijn er nog diverse andere aantrekkelijke fondsen, zoals het belastingvrije ASN Groenprojectenfonds, het ASN Obligatiefonds en het ASN Milieufonds.

De unieke criteria van de ASN Bank

De ASN Bank doet ethisch beleggen er niet een beetje bij, maar het zit haar al sinds de oprichting in 1960 in het bloed. Mensenrechten, natuur en milieu, de Derde Wereld en het algemeen welzijn van mens en dier zijn enkele van de toetsstenen bij investeringen. Zodat u bijdraagt aan een wereld zonder kinderarbeid, kernenergie, bio-industrie of oorlogsgeweld als u zaken doet met de ASN Bank.

Sparen en beleggen vanuit huis

De ASN Bank is gespecialiseerd in spaar- en beleggingsproducten en hypotheek. Uw bankzaken doet u gewoon thuis. Via uw huidige bank- of girorekening (betaalrekening) kunt u gemakkelijk en snel geld overmaken naar of opnemen van uw speciale rekening bij de ASN Bank. Dat kan zowel per post, telefonisch als via internet.

Wilt u meer weten? Vul dan snel de bon in voor een gratis informatiepakket of bezoek de website: www.asnbank.nl

Ja, ik wil meer weten over de ASN-aanpak en over:

- ☐ ASN-spaarvormen
- ☐ ASN-beleggingsfondsen
- ☐ ASN-hypotheekvormen
- ☐ ASN-online bankieren
- ☐ Renteschenking aan het Humanistisch Verbond

Naam _____

m/v

Adres _____

Postcode _____

Plaats _____

107-04

Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar de **ASN Bank**, Antwoordnummer 1188, 2501 WB DEN HAAG.
Faxen kan ook: 070 - 361 79 48.
Of bel gratis de ASN Informatie- en advieslijn (van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 17.00 uur):

*Alle ASN-beleggingsfondsen zijn in het bezit van een vergunning op grond van de Wet toezicht beleggingsinstellingen (Wtb). Van deze fondsen is een prospectus op aanvraag verkrijgbaar. De waarde van uw beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

ASN Bank

DUURZAAM BELEGD, EERLIJK VERDIEND

Afscheid voorzitter Uit het hoofdbestuur

Na acht jaar bestuurswerk legt Liesbeth Mulder tijdens de Algemene Ledenvergadering van 17 november de voorzittershamer neer. De reden van haar vertrek is heel praktisch: de maximale zittingstermijn zit erop. Daarbij komt dat Mulder sinds twee jaar een zware fulltime baan heeft en onvoldoende tijd heeft om het voorzitterschap naar eigen goeddunken in te vullen. "De voorzitter zou idealiter - naast het noodzakelijke, interne bestuurswerk - ook een boegbeeld van de vereniging moeten zijn en zich in het maatschappelijke debat moeten mengen. Dat kwam er niet voldoende van. Gelukkig is het HV wel via andere wegen behoorlijk in de picture geweest."

Mulder heeft altijd de onbedwingbare behoefte gehad iets aan zingeving te doen en dat te vertalen in bestuurlijke activiteiten. "Het humanisme is altijd mijn inspiratiebron geweest." In haar bestuurstermijn heeft ze zich vooral sterk gemaakt voor het humanistisch vormingsonderwijs en zingevingvragen, bijvoorbeeld in het euthanasiedebat. Van meet af aan heeft ze meegedaan aan de discussie over de profilering van het HV. Moet die aanbodgericht of vraaggericht zijn? Voor Mulder is het geen kwestie van of-of maar van en-en. "Natuurlijk moet je de humanistische grondslagen, het unieke, onderscheiden-de punt van het HV, niet vergeten. Maar daarmee werf je in deze tijd nog maar weinig mensen, dat is meer iets voor een interne discussie. Daarnaast moet je naar buiten toe laten zien wat je concreet te bieden hebt op basis van die humanistische uitgangspunten, je moet zeggen wat je vindt van allerlei actuele, maatschappelijke kwesties. Liefst samen met andere organisaties die zich ook met zingeving bezig houden."

Een van de hoogtepunten voor Mulder in de afgelopen acht jaar was de realisatie van het humanistisch perspectief, wat resulteerde in twee boekjes: 'Werken met waarden' en 'De menselijke maat'. "Dat is een mooi voorbeeld van en-en. Het ene boekje was intern gericht, het andere extern. Daar ben ik hartstikke trots op." Een andere belangrijke ontwikkeling is de samenwerking tussen humanistische organisaties in de Vereniging Humanistische Organisaties (VHO). "Met de VHO komt er een brede humanistische beweging op gang die haar activiteiten bundelt en zo sterker naar buiten kan treden. Dat kan een groot winstpunt voor het humanisme betekenen."

Een boodschap voor haar opvolger heeft Mulder niet, want ze wil de nieuwkomer vrijlaten in de te varen koers. Maar als ze een tip mag geven: "Stop veel energie in de samenwerking in de VHO. En zorg dat het HV zich weer meer kosmopolitisch oriënteert en zich meer op de wereld richt. Wij zijn met de vertaling van het humanisme in concrete maatschappelijke verworvenheden veel verder dan in andere landen. Denk maar aan het homohuwelijk en de euthanasiewet."

Mulder neemt weliswaar afscheid als voorzitter, maar blijft actief in het HV op andere fronten. "Ik word lid van de bestuurscommissie geestelijke verzorging en - als het bestuur ermee instemt - blijf ik contactpersoon van de IHEU, de internationale organisatie van het humanisme. Daar heb ik in de loop der jaren goede netwerken opgebouwd."

Vredesberaad

Het Humanistisch vredesberaad bestaat uit idealisten die de humanistische visie op vrede ontwikkelen en uitdragen. Het thema 'vrede' is weer actueel en vraagt meer dan ooit om een sterke argumentatie voor deze visie, die nuance, verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid beoogt. Het vredesberaad doet dat samen met tal van andere vredesorganisaties vanuit allerlei achtergronden. Wie wil meewerken om deze vredesmissie vorm te geven? Op tal van terreinen zijn er klussen te doen: visie-ontwikkeling, teksten schrijven, organiseren, besturen, et cetera. Meer informatie: Els Hubert 079-3460349, e-mail: hubpief@hetnet.nl.

Sprekend Fieneke Rozema

Fieneke Rozema (21) studeert filosofie in Leiden. Vanaf eind 1999 leest zij Humanist.

Mooiste boek...

'Kleine Sofie en Lange Wapper' van Els Pelgrom. Dit boek gaat over de dood van een jong meisje. Het was als kind al mijn lievelingsboek en dat is het nog steeds. Ben een groot fan van kinderboeken, want ze zijn vaak van een mooie simpliciteit en doorgrondelijk, met toch soms een diepere bodem.

Humanisme is....

Geloven in de kracht van de mens. Ik zou graag zien dat eenieder zich in zijn leven probeert zo volledig mogelijk te ontwikkelen, op emotioneel en intellectueel gebied. Daarom studeer ik met liefde en ben ik voorzitter van de culturele studentenvereniging Prometheus.

Geen dag zonder...

Boeken, denken en passie. Om te handelen en te genieten.

Inspiratiebron...

De 'wijze onbekende', een mens die leeft voor de wereld en mensenlevens helpt veranderen in positieve zin. Ik probeer mij te ontwikkelen en wil graag een visie op de wereld uitdragen die ik nu aan het vormgeven ben. Ik hoef de wereld niet te veranderen, maar wel heb ik veel respect voor een krachtige vrouw als Mother Theresa. Zij kon dat op haar eigen manier wél.

Debat aanslagen

'Twee maanden na de aanslagen in New York en Washington'. Dat is het thema van het middagprogramma voor de komende Algemene Ledenvergadering van het Humanistisch Verbond op 17 november aanstaande. Daarmee is het eerder geplande onderwerp '50 jaar vluchtelingenverdrag van Genève' komen te vervallen. HV-leden krijgen de kans over de volgende vragen te debatteren: Wat is er precies gebeurd op en na 11 september? Wie is de vijand? Wat staat er op het spel? Hoe te reageren op de ontwikkelingen als burgers en als humanisten? M.m.v. Rob Buitenwerf (Universiteit voor Humanistiek), Jaap Dijkstra (Hivos), Mustafa Oukbih (journalist) en Naeeda Aurangzeb (presentatrice). Voor meer informatie over het programma: Paulien Boogaard of Yvonne Breuk (HV), telefoon 020-5219000. Aanmelding: Loes Thewissen telefoon 020-5219000, l.thewissen@lb.humanistisch-verbond.nl.